

tweemaandelijks tijdschrift
januari 2000 jaargang 66
afgiftekantoor antwerpen x

wielewaal

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 60 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 120
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat (vragen naar Joris
Braquené, tel. 014/47.29.52)

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevorderde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/47 29 50 - fax 014/47 29 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 706 F of 17,5 EURO
andere landen: 1.150 F of 29 EURO

inhoud

I
Brief van de voorzitter

2
Waar men gaat langs Vlaamse
wegen
komt men Heksenboter tegen

6
De kleiputten van Brecht-Rijkevorsel:
kansen voor natuurontwikkeling

9
De problemen van een waterjufferlarve

II
De IJsvogel... anders bekeken!

12
Voor u gesprokkeld

15
Verenigingsberichten

16
Memento Dr. Frans Grootaers

18
Van Aalscholver tot Zeis

20
Natuurhistorisch nieuws

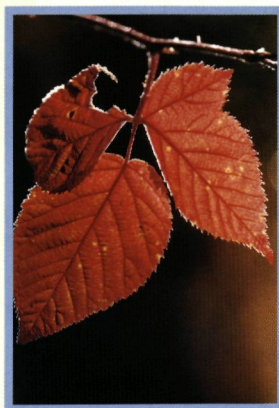
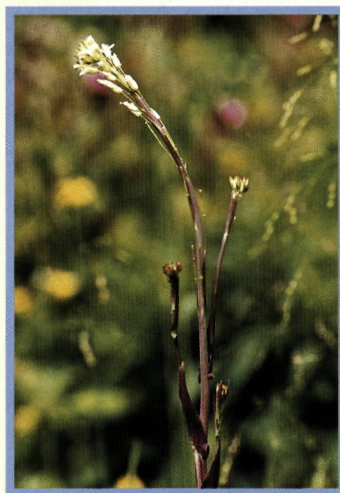
24
Activiteitenkalender

30
De Wielewaal in de Wetstraat

31
Nationale Werkgroep Botanie sluit de 20e eeuw af

35
Goed om te weten

36
Boekbesprekingen

Braamblad
(Foto: L. Cuylaerts)

Brief van de voorzitter

Beste Wielewalers,

De Wielewaal kan tevreden terugkijken op het voorbije jaar. Onze vereniging leverde een opmerkelijke inspanning voor het behoud van de natuur in Vlaanderen. Waar we de vorige zes jaar 100 ha natuurterreinen per jaar aankochten, zijn onze aankopen in 1999 opgedreven tot 170 ha! Op deze verwezenlijking kunnen we terecht fier zijn. Dankzij de aankoopsubsidies van het Vlaamse Gewest voorzien we om in het jaar 2000 hetzelfde aankoopritme aan te houden en zo onze bijdrage te leveren aan de realisatie van een netwerk van grote natuurgebieden.

Meer aankopen betekent echter ook een grotere financiële inspanning van De Wielewaal. De natuurverenigingen staan immers zelf in voor het inzamelen van het niet-gesubsidieerde gedeelte van de aankoopsom. Deze inspanning moeten we leveren aangezien het met onze natuur nog steeds niet goed gaat en nog altijd planten en dieren verdwijnen of op rode lijsten terecht komen. We moeten deze negatieve trend keren.

Daarnaast betekent meer aankopen voor onze vrijwilligers ook meer inzet om onze natuurgebieden verantwoord te beheren. Voor het opmaken van het beheersplan en het opstellen van het erkenningsdossier voor hun reservaat krijgen zij sinds kort professionele ondersteuning van het Wielewaalsecretariaat. Dit moet een stuk de druk wegnemen van de schouders van onze conservators en hun medewerkers die in hun vrije tijd hun handen al meer dan vol hebben met allerlei natuurbeheeractiviteiten in de reservaten.

De voorbije jaren heeft De Wielewaal zich in Vlaanderen opgeworpen als de belangrijkste vereniging voor natuurstudie. We deden baanbrekend werk in het onderzoek naar het voorkomen en de verspreiding van de Hamster in Limburg en Vlaams-Brabant en we onderzochten landelijk het voorkomen en biotoepeisen van de Steenuil. In het jaar 2000 gaan we de natuurstudie in onze verenigingswerking nog intensifiëren en professioneel ondersteunen. Zo willen we op een termijn van drie jaar samen met de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming een verspreidingsatlas van de zoogdieren in Vlaanderen realiseren. Ook de projecten rond Steenuil en Hamster lopen door. Wie zelf het veld wil intrekken, kan gebruik maken van de recente Wielewaaluitgave 'Paddestoelen, schimmels en slijmzwammen van Vlaanderen'.

De voorbije jaren heeft De Wielewaal zich erg verdienstelijk gemaakt in de advisering van allerlei overheden en het beïnvloeden van politieke beslissingen ten gunste van de natuur. Deze inspanningen worden door de minister van Leefmilieu gehonoreerd door de toekenning aan De Wielewaal van een tweede zetel in de MiNa-raad, het beleidsadviserende orgaan op het vlak van natuur en milieu.

Ik wil u allen - leden, bestuursleden, conservators en beheerders van deze vereniging - danken voor uw inzet ten bate van de natuur en u het allerbeste toewensen voor het jaar 2000.

Luc Meul
Algemeen Voorzitter

MAURICE GENNOTTE
DANNY VAN DER VEKEN
FOTO'S: M. GENNOTTE

Waar men gaat langs komt men **HEKSENBOTER**

HEKSENBOTER

En dan is daar ineens die giftig zwavelgele klodder tussen het mos op een afgevalen takje. Vormeloos, met sliertjes en bolletjes. Geurloos, en toch met een zweem van bederf. Een platte, slijmerige massa die aan één kant van het takje lijkt af te druipen. Dit ademt geheimzinnigheid uit...

Onze voorouders wisten er ook geen raad mee en noemden het heksenboter. Met boter heeft het niets te maken, maar wel zou het geboren kunnen zijn uit het gedachtenspinsel van een toverkol. Deze oneerbare vrouwmensen pleegden het goedje in duistere tijden te verzamelen om het in occulte recepten te gebruiken voor duivelse doeleinden, gaande van het vergiftigen van andermans vee tot het beheksen van boerendochters.

In dit onsmakelijke geval overtreft de wetenschappelijke versie van het verhaal echter ruimschoots de fantasie. Heksenboter is namelijk een verschijningsvorm van de Slijmzwammen (Myxomycota), en die weten van wanten als het om mysteries aankomt!

In de meeste paddestoelenboeken vind je weinig over deze zwamsels. Toch zijn er vele honderden soorten. De meeste zonder Nederlandse naam. Alle gele druipsels en slijmhoopjes noemt men in de volksmond heksenboter. Ga je erop letten, dan kom je vandaag of morgen ook wel één of andere slijmzwam tegen. Deze vies klinkende naam is waarschijnlijk ontstaan uit de frustratie van biologen die voor een levensgroot raad-

Mistige morgen in hartje herfst. Klammige koelte omarmt de ochtendlijke stilte. Een waterig zonnetje probeert flauw de bladeren in hun sobere kleuren een gouden randje mee te geven alvorens ze onherroepelijk neerdwarrelen. Eens gevallen, zullen ze zich als een warme deken uitspreiden boven het nieuwe-leven-voor-volgend-jaar. Zaden en kiemplanten zijn er veilig voor de bijtende vrieskou die weldra zal komen. Maar op dit moment is het nog aangenaam wandelen in het aarzelende najaarszonnetje. Herfstbladeren hebben het pad in een gele-bruine-rode sluier gehuld. Ik schep er plezier in een duidelijk spoor door het bladertapijt te trekken. Alleen de schoenmaat is groter geworden in al die jaren...

sel staan. Een slijmzwam ziet er nog het meest uit als een schimmel en zou daarom moeten worden ingedeeld bij de planten, maar het ding gedraagt zich als een diertje!

SLIJMZWAMMEN: PLANT OF DIER?

Zo'n Myxomyceet heeft eigenschappen van beide. Een hele poos lijkt het 'wezen' op een schimmel. Wat je ervan ziet, is niet het voortplantingsorgaan zoals bij andere zwammen, maar het is gewoon het hele ding. Het stelt niet veel meer voor dan een klodder vla of room, soms wit, soms gekleurd. Het is een kolonie van raadselachtige, vormeloze organismen, zo iets als een groep amoebes (eencellige diertjes). Houd je zo'n slijm-

hoopje een tijdje in de gaten, dan blijkt dat het wandelt! Dit gebeurt, net zoals bij de amoeben, doordat aan de rand uitstulpingen gevormd worden, waardoor het hoopje zeer langzaam kan voortkruipen. Deze slijmbeweging is schier onmerkbaar, maar in de buurt van een heksenboter kan je wel de kruipsporen aantreffen in de vorm van achtergebleven slijmdruppeltjes of sliertjes. Ook kunnen met deze uitlopers bacteriën, sporen en ander klein grut in hun geheel opgenomen worden in de slijmklodder en met huid en haar verteerd.

Een wezen dat kan lopen dus. Niet snel, niet mooi, maar het kan ontegenzegglijk wandelen. Lopen zoals dieren, dus behoren de slijmzwammen tot het dieren-

Foto links: Jonge Runbloem *Fuligo septica*
 Foto midden: Rijpe Runbloem *Fuligo septica*
 Foto rechts: *Arcyria nutans*

Vlaamse wegen... tegen!

rijk, vinden sommigen. Onzin, menen anderen. Binnen één tot twee dagen proberen de koloniebewoners zich zo te organiseren dat ze zich kunnen voortplanten. En dat doen ze als echte schimmels. Ze maken een bruine of zwarte korst of steeltjes waarop sporen groeien, zichtbaar als een poeder. Zulke pogingen lukken niet altijd. Vaak is er te weinig voedsel beschikbaar om dit karwei aan te kunnen en het 'schimmeldier' komt dan om en verdroogt. Als dit niet al te snel gaat, vormt het eerst nog sclerotia, een soort 'overlevingscapsules' bestaande uit een klein slijmkloddertje omgeven door een dikke wand. Na de droge periode komt er dan een mini-heksenbotertje uit het sclerotium in de hoop op vruchtbaarder tijden, zodat het karwei alsnog geklaard kan worden. Van uitstel komt niet altijd afstel...

Wezens die zich voortplanten met sporen? Dus toch planten! Maar misschien ook weer niet, want als de sporen kieren, ontstaan er geen schimmeldraden, zoals bij een rechtgeaarde zwam, maar terug amoebes. Die kunnen - erg dierlijk - zelfstandig op stap gaan: glijden vormeloos uitstulpend, als in een zwemvlies, door de bodem, onder afgevallen bladeren of op rottend hout, op zoek naar materiaal dat te verteren valt, en zwelgen zo nu en dan een bacterie binnen bij wijze van smakelijk hapje. Soms krijgen ze zelfs een staartje (of twee), om zich uit de voeten te kunnen maken als het wat al te druk wordt. Dan zwermen de 'schimmeldiertjes' alle kanten op. Vinden ze niks naar hun gading,

dan 'gaan ze ondergronds' en kapselen zich in tot een cyste. Botsen ze daarentegen, het buikje rond gegeten, op soortgenoten en hebben ze er zin in - wat dat voor Slijmzwammen ook moge betekenen, maar ze hebben het steevast -, dan versmelten ze ermee tot een zygote. Als die zich gaat delen, groeit er een nieuwe heksenboter met zwammige sporenkapsels en begint het verhaal opnieuw...

Slijmzwammen, de eeuwige twijfelaars: wil ik een dier zijn of toch liever een plant? Ze lijken niet te kunnen kiezen.

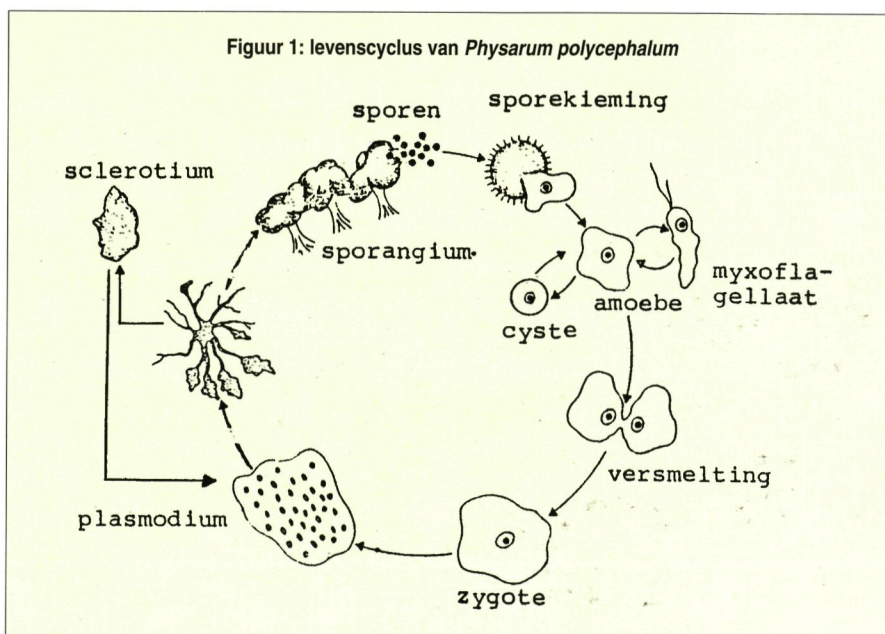
Of... ze zijn iedereen te slim af en nemen gewoon het beste van beide werelden! Biologen uit vorige eeuwen namen hen dat niet in dank af. Ze gooiden ze op één hoop met de echte schimmels en beschreven hen met een meer bloemrijke dan wetenschappelijk verantwoorde taal.

"De veragtelijkste, inderdaad, in het gehele Planten-Ryk, maaken met recht hier de laatste Afdeeling uit. Linnaeus merktze aan als het Uitschot of als Vagebonden, die niet leeven dan van Steelen en rooven, geneerende zig met rottig Vuil en uitwerpzels van andere Planten, of van derzelve bedorven Overblyfsels. ... Sommigen houden ze zelfs voor Planten van eene Dierlyke natuur, ja willen dat zy Dieren zyn of geweest hebben."

(Maarten Houttuyn, 18de eeuw)

INDELING VAN DE SLIJMZWAMMEN

Slijmzwammen zijn er in talloze vormen. Ze worden ingedeeld in vier klassen: de Echte slijmzwammen (Myxomycetes), de Plasmodiumslijmzwammen (Plasmo-

Figuur 2: levenscyclus van *Dictyostelium discoideum*

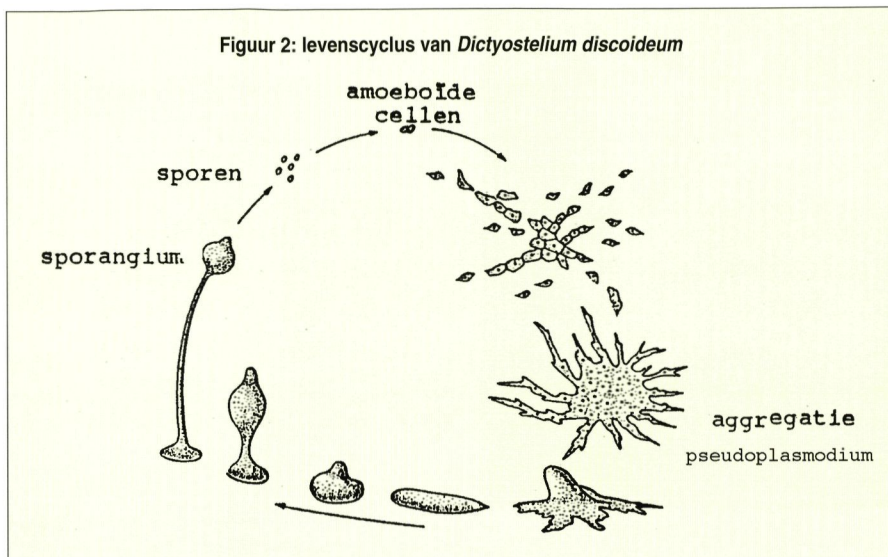

Foto boven: Vruchtlichaampjes van *Physarum polysillum*
Onder en rechts: Slijmige zwamsels in ondenkbare vormen en kleuren

diophoromycetes), de Protoplasmodi-
umslijmzwammen (Protosteliomycetes)
en de Cellulaire slijmzwammen (Acra-
siomycetes).

Bij de eerste drie klassen bestaat het
slijmhoopje uit een plasmodium. Dat is
in feite één kolossale cel met zeer veel
kernen, maar slechts één celmembraan
(het vliesje dat errond zit), die rondkruip
op zoek naar bacteriën of een smakelij-
ke hap oud hout. Zo kriebelt die super-
cel traag alle kanten op, zonder op zijn
vorm te letten. Een doordeweekse
plantaardige of dierlijke cel daarentegen
is te klein om met het blote oog te zien,
bevat één kern omgeven door een cel-
membraan en behoudt zijn ganse leven
min of meer dezelfde vorm.

Het plasmodium is in feite de vegetatie-
ve toestand van de slijmzwam, te verge-
lijken met de zwamvlok bij echte zwam-
men (de paddestoel is slechts het
vruchtlichaam, zoals de appel de vrucht
is van de Appelboom). Uit de slijmmas-
sa kunnen zich op een bepaald ogenblik
vruchtlichaampjes ontwikkelen. Die
staan soms op een steeltje, kunnen
zeer sierlijk zijn en kenmerkend voor de
soort. Zij brengen bolronde sporen
voort, bezet met wratjes, stekeltjes of
ribben. In waterig milieu kiemen ze en
hieruit komt een zwermcel die zich door
middel van een zweepdraad kan voort-
bewegen in water. Later verliest deze
zwermcel zijn zweepdraad - en daar-
mee zijn zwemvermogen - en wordt een
amoëbe. Vindt deze niet genoeg voed-
sel, dan kapselt ze zich in tot een cyste
en wacht zo op betere tijden. Uit de ver-
smelting van twee amoebes groeit in
gunstige omstandigheden een nieuw
plasmodium. Vooral een constant hoge
vochtigheidsgraad is van belang, want
een plasmodium is op geen enkele ma-
nier beschermd tegen uitdroging.

ECHTE SLIJMZWAMMEN

...hebben een aphanoplasmodium: het
mist korrelige insluitsels en vormt een
fijn netwerk van stromend protoplasma

(celinhoud). Daarmee zijn het werkelijk de slijmerigste onder de slijmzwammen...

Physarum polycephalum (figuur 1) is het lieverdje van de celbiologen. Zij kweken het in hun laboratoria om de regulatie van de celdeling te bestuderen. In het plasmodium delen zich namelijk alle kernen tegelijkertijd, ongeveer om de tien uren. Vraag die de biologen bezig houdt: hoe spreken ze dat af?

PLASMODIUMSLIJMZWAMMEN

...vormen phanoplasmodia, korrelige slijmhoopjes met ontelbare celkernen, die respectabele afmetingen kunnen bereiken.

De meest voorkomende heksenboter van bij ons is de Runbloem (*Fuligo septica*) (foto 1). Je vindt ze op afgevalen bladeren en takken, op verrot hout of schors (run = eikenschors). Soms komt ze ook voor op mesthopen. De plasmodia, met een diameter tot 30 cm, zijn mooi helder geel, soms doorlopen met witte, crèmekleurige tot parelachtige tinten. De bruine tot violette vruchtlichaampjes zijn aanliggende of zittende knolletjes bovenop de slijm massa (foto 2). Ze zijn omgeven door een vast omhulsel met een netwerk van draadjes binnenin. Het omhulsel ontbindt na verloop van tijd en de sporen, die vastzitten in de draden, worden verspreid door de wind.

De plasmodia van *Plasmodiophora brassicae* groeien in de wortels van kolen (*Brassica*) en veroorzaken de knolvoetziekte (het opzwellen van de wortel). Erg lastig om te bestrijden: Slijmzwammen verschillen zo sterk van een 'normale' zwam dat de courant gebruikte fungiciden (schimmelwerende producten) er geen vat op krijgen.

PROTOPLASMODIUMSLIJMZWAMMEN

De protoplasmodia van de *Protosteliomycetes* vallen uit elkaar eens ze enkele honderden celkernen bevatten. Het

gaat hier dan ook om bijna microscopische wezentjes.

CELLULAIRE SLIJMZWAMMEN

Dictyostelium discoideum (figuur 2) behoort tot de Cellulaire slijmzwammen. Wanneer hun amoeben samenkomen, behouden ze elk hun eigen celmembraan (zoals 'normale' cellen). Dit noemt men een pseudoplasmodium, kan tot 1 cm lang worden en bewegen. Al vlug vormt het een steeltje met een sporendoozje (sporangium). Uit de sporen komen terug amoëboïde cellen tevoorschijn.

Deze slijmzwam is populair onder celbiologen omdat hij zich op de grens bevindt van ééncellig (amoëbe) en meercellig (pseudoplasmodium) en blijkbaar vrijelijk deze grens kan passeren. De biologen hebben altijd graag willen weten wat zo'n amoëbe bezielt om het samen te doen of alleen... Nu blijkt dat de amoëben een 'geurspoor' van cyclisch AMP achterlaten. Zo vinden ze elkaar! Cyclisch AMP is een zeer veelzijdig molecuul dat in de cellen van bijna alle levende wezens voorkomt. In bacteriën en slijmzwammen speelt het een rol in de voortplanting. In gewervelde dieren - en mensen! - ontvangt het de regulerende berichten van de hormonen in het bloed (de 'primaire boodschappers') en geeft ze door aan het inwendige van de cel. Daarom noemt men ze ook wel eens de 'secundaire boodschappers'.

Het is een vreemde wereld... Misschien moeten we eens wat aardiger namen gaan bedenken voor al die korsten, vlekken en klodders, die dan wel geen echte paddestoelen mogen heten, maar die toch even creatief en kleurrijk zijn als hun neven met stelen en hoeden.

Met hartelijke dank aan Karel Verheyen voor het kritisch nalezen van dit artikel.

Bronnen

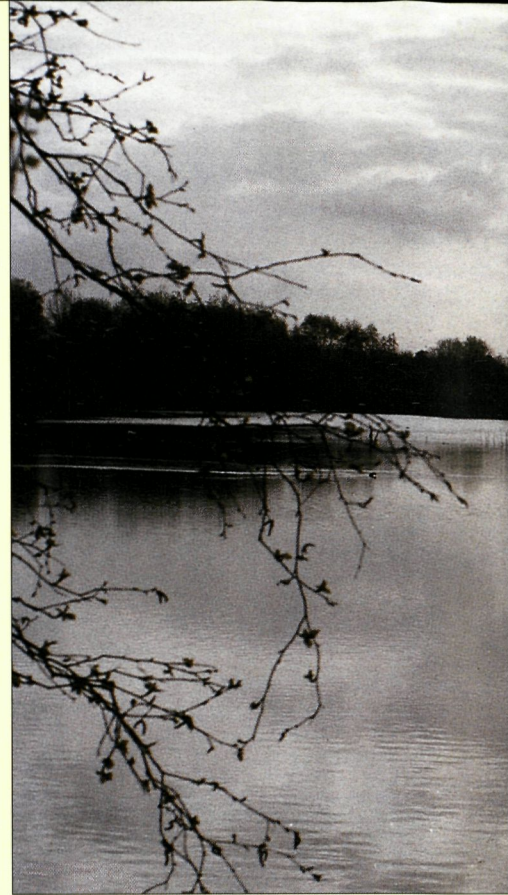
1. Anon. (1988) *Zwammen in het bos*. Week van het bos. Brussel. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie voor Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu - Bestuur Landinrichting - Dienst Groen, Waters en Bossen & Vlaamse Bosbouwvereniging
2. Anon. (1989) Bloemen van het bederf. Paddestoelen. *Grasduinen* 10/1989, p. 26-31
3. Anon. (1995) *The 1995 Grolier Multimedia Encyclopedia*. Version 7.0. Release 6. For Macintosh. Novato, California. Grolier Inc. (CD-ROM)
4. Buissink, F. (1988) Zwammen die het ondersteboven doen. *Grasduinen* 12/1988 p. 12-15
5. Samson, R.A. & van der Aa, H.A. (1979) Schimmels. *Natuur & Techniek* 47 (9), p. 486-505
6. Van Assche, J. *Inleiding tot de plantkunde*. cursus Katholieke Universiteit Leuven
7. Vermeulen, N. (1987) Snuffelen in het zwammenrijk. *Grasduinen* 11/1987, p. 14-19

In de driehoek St-Lenaerts-Rijkevorsel-Oostmalle bevinden zich een groot aantal oude kleiputten. Het zijn stille getuigen van een bedrijvig verleden toen de baksteennijverheid nog floreerde. Her en der verspreid liggen ook de, nu grotendeels verlaten, gebouwen met hun typische, hoge schoorstenen.

In een gebied met een oppervlakte van om en bij 700 hectare, bieden deze kleine en grote waterpartijen enorme mogelijkheden voor natuurontwikkeling. Meer zelfs, deze natuurontwikkeling is al volop aan de gang!

In wat volgt wordt een overzicht gegeven van de huidige natuurwaarden en de toekomstige mogelijkheden.

De Kleiputten van Brecht - Rijkevorsel: kansen voor natuurontwikkeling

EEN STUKJE GESCHIEDENIS

Vanaf het begin van de 20e eeuw tot ongeveer 1974 werd in de streek klei ontgonnen. De oudste kleiputten (nu ongeveer 65 jaar oud) werden nog ontgonnen op een ambachtelijke wijze, wat heeft geleid tot minder diepe putten met geleidelijke overgangen van oever naar open water. Later werd de ontginningsmethode efficiënter. De meer recente kleiputten zijn allemaal vrij groot en diep en hebben steile oevers. Momenteel wordt in de beschreven regio geen klei meer ontgonnen, hoewel er pas toch nog een vergunning werd afgeleverd voor een proefontginning van 1000 m³. Iets buiten het gebied, op het grondgebied van de gemeente Westmalle, is er nog één bedrijf actief in de kleiwinning.

Na het einde van de ontginningen kon, daar waar de rust bewaard bleef, de na-

tuur zijn gang gaan. Op de verlaten terreinen van de steenbakkerijen ontwikkelden zich pioniersvegetaties, gevolgd door een spontane bebossing. Momenteel is er een zeer afwisselende vegetatie aan te treffen. Er zijn eiken-berkenbossen en dennenbossen, wilgenstruweel en elzenbroekbos, maar ook stukken met droge en natte heide, schrale graslanden en storingsvegetaties.

BEDREIGINGEN

Maar er is niet alleen natuur. Na het stopzetten van de activiteiten, lieten verschillende belangengroepen een oog vallen op de verlaten kleiputten. De soms vrij diepe putten leken uitermate geschikt als stortterrein. De kleibodem is nagenoeg ondoorlatend, waardoor het risico op grondwaterverontreiniging sterk wordt verminderd. Verschillende

kleiputten werden volgestort. Momenteel wordt het laatste stort gesaneerd en het ziet er nu niet naar uit dat een nieuwe site in gebruik zal worden genomen. Een ander voormalig stortterrein is al gesaneerd en hier werd Zwarte els aangeplant.

Ook verschillende vissersclubs vinden hun gading in de verlaten putten. Dat resulteerde in de aanleg van steigers en een zekere rustverstoring. Nog erger zijn de motorcrossers die meestal illegaal gebruik maken van de terreinen. Op één plaats wordt jaarlijks een hevig gecontesteerde autocross georganiseerd. Ten zuiden van het gebied De Volharding, eigendom van Bos en Groen, is een modelvliegtuigclub actief. Dit zorgt voor een belangrijke rustverstoring in het aangrenzende gebied. Onlangs werd echter beslist de vergunning niet opnieuw te verlengen aangezien het hier om een zonevreemde activiteit gaat.

De belangrijkste bedreiging voor het gebied is de ruimtelijke bestemming volgens het gewestplan. Lang niet alles is groen ingekleurd. Sommige delen zijn ontginningsgebied, anderen stortgebied (!) of landbouwgebied.

Daar kan in de toekomst gelukkig verandering in komen. In de bindende bepalingen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen staat namelijk dat er 38.000 ha natuurgebied moet bijkomen, naast 10.000 ha bosgebied. Deze zogenaamde groene gewestplanwijzigingen moeten toelaten om tegen 2003 125.000 ha Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) te

realiseren. De nieuwe regering heeft zich voorgenomen om de groene gewestplanwijzigingen versneld door te voeren.

OP WANDELING LANGS DE VOORMALIGE KLEIPUTTEN

Elk seizoen is anders en een bezoek aan de kleiputten is steeds de moeite waard.

Omstreeks half september komen de overwinterende watervogels aan uit het noorden. Wintertalingen, Smienten, Krakeenden, Slobeenden, Kuifeenden

en Tafeleenden zijn er, afhankelijk van jaar tot jaar, in vrij grote aantallen. Ook zeldzamere soorten als Grote zaagbek, Nonnetje en Brilduiker worden er jaarlijks waargenomen. En in het najaar is er altijd wel kans op een hongerige Visarend. De watervogels in het gebied worden jaarlijks geteld, met uitschieters tot 700 Smienten, 1500 Wilde eenden, 800 Wintertalingen, 300 Tafeleenden. Bij strenge winters is het uitkijken naar Wilde en Kleine zwanen en eventueel zelfs Taigarietgans, de minder algemene ondersoort van de Rietgans. Deze pleisteren dan op de omliggende akkers en weilanden.

In het voorjaar is er zo mogelijk nog meer te zien: de weidevogels en zangvogels keren terug uit het zuiden en de steltlopers trekken door. De amfibieën en reptielen komen uit hun winterverblijfplaatsen. Rugstreeppad en Kamsalamander, deze laatste in grote aantallen (!), Levenbarende hagedis en Hazelworm komen in het gebied voor. Een vroege vogel onder de libellen is de

Slobeend

Foto: J. Verbanck

zeldzame Glassnijder, die waargenomen werd in het voorjaar van 1997.

Ook botanisch is het gebied bijzonder rijk. Het zijn vooral de oude, meestal ondiepe kleiputten die een interessante vegetatie herbergen. Op de oevers groeien Kleine en Ronde zonnedaauw, verschillende soorten veenmos, Gewone dopheide en zelfs de zeldzame Moeraswolfsklauw. Hier en daar groeien nog andere soorten van natte heide zoals Witte snavelbies en Beenbreek. Deze laatste gaan de laatste jaren sterk achteruit en hier dringt de noodzaak aan beheer zich op.

In de zomer zijn de kleiputten een libellenparadijs. In totaal komen verspreid over het gebied 23 soorten voor (Van Gulck, T. et al.), waaronder 12 Rode lijstsoorten (De Knijf, G. & Anselin, A., 1996). Dagvlinders (in totaal 22 soorten) fladderen er ook rond, waaronder het zeldzame Groentje. Af en toe wordt het Bont dikkopje waargenomen. Beide soorten zijn opgenomen in de Rode lijst van de dagvlinders (Maes, D. & van Dyck, H., 1996).

MOGELIJKHEDEN VOOR NATUURONTWIKKELING

Hoewel veel terreinen reeds een interessante spontane natuurlijke ontwikkeling hebben doorgemaakt, zijn er toch nog tal van mogelijkheden om de diversiteit te verhogen. Ik denk hierbij in eerste instantie aan de inrichting van de oevers van de grootste (laatst ontgonnen)

kleiputten. Deze zijn momenteel erg steil en stellen wat plantengroei betreft niet veel voor. Het voorbeeld van de kleinere, ondiepere plassen leert ons echter dat de potenties zeer groot zijn. Het afschuinen van de oevers is een vrij eenvoudige ingreep en kan, samen met het plaatsen van visrasters om de grotere karpers van de oevers weg te houden, leiden tot een interessante oevervegetatie op de meestal voedselarme grond.

De heide is hier en daar aan een verjongingsbeurt toe. Hier kan gecontroleerd branden of plaggen een uitkomst bieden. In het Wielewaalreservaat De Bonte Klepper, gelegen middenin het gebied, zijn de laatste jaren mooie resultaten behaald met heidebeheer.

Ook de mensen van afdeling Bos en Groen, die een vrij groot gebied, De Volharding, in eigendom hebben, hebben de laatste jaren stukken dennen- en berkenbos gekapt om plaats te maken voor heidevegetaties. Op sommige plaatsen is het mooi te zien hoeveel dopheide er terug opschiet.

Eventueel kan er overwogen worden om, op plaatsen waar de oevers werden afgevlakt, over te gaan tot het aanplanten van Riet, een plant die momenteel geen vaste voet aan de grond krijgt. Onnodig te zeggen dat een rietkraag aan één van de grotere plassen een grote verrijking zou kunnen betekenen voor de vogelstand.

BESLUIT

U ziet het, mogelijkheden genoeg, in ieder geval te veel om op te sommen in één artikel. Maar laat het duidelijk zijn dat dit een prachtige brok natuur is en laat ons hopen dat in de toekomst, mits gewestplanwijzigingen en eventueel een gepast natuurbeheer, deze brok natuur nog groter en mooier mag worden!

Ik zou zeggen, indien je er nog nooit geweest bent, trek er eens een dag voor uit en ga, met de stafkaart in de hand, op zoek naar al wat hier in dit artikel beschreven staat. Je zal waarschijnlijk nog veel meer ontdekken, want uiteraard zijn een paar blaadjes papier veel te weinig om een dergelijk gebied volledig te beschrijven

Literatuur

- DE KNIJF, G. & ANSELIN, A., 1996. *Een gedocumenteerde Rode Lijst van de libellen van Vlaanderen*. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud, 4, 1-90 pp.
- MAES, D. & VAN DYCK, H., 1999. *Dagvlinders in Vlaanderen. Ecologie, verspreiding en behoud*. Stichting Leefmilieu/Antwerpen i.s.m. Instituut voor Natuurbehoud en Vlaamse Vlinderwerkgroep/Brussel.
- VAN GULCK, T., VAN LIEFFERINGHE, C. & VERMEERSCH, G., 1998. *Natuurontwikkeling in de voormalige kleiputgebieden van Brecht-Rijkevorsel, de 'Volharding' en de 'Leeuwerk'*.

TEKST EN FOTO'S:
ROBBY STOKS

De problemen van een waterjufferlarve

De meeste mensen kennen waterjuffers enkel als de gevleugelde insecten die kleur brengen aan de waterkant. Om zover te geraken hebben deze waterjuffers er echter al een lange rit opzitten als larven in het water. Een rit vol gevaren. Hoewel ze zelf geduchte jagers zijn op o.a. watervlooien en muggenlarven, staan ze niet aan de top van de voedselketen in een vijver. Inderdaad, wie al eens de tijd heeft genomen om gehurkt aan een vijver in het water te kijken, zag daar waarschijnlijk grote glazenmakerlarven, bootsmannetjes, grote kevers en mogelijk zelfs stekelbaarzen.

Glazenmaker met lamel, het schamele restant van wat een maaltijd had kunnen worden

Heel deze bonte groep van beestjes heeft waterjufferlarven op zijn menu staan. In heel wat vijvers, vooral in de Kempen, is ook de Zonnebaars een geduchte vijand. Hoewel de Zonnebaars van nature niet in onze streken voorkomt (hij is afkomstig uit Noord-Amerika), is deze exoot nu wijd verspreid in de Kempen.

Ondanks al deze vijanden slagen jaarlijks toch een groot aantal larven erin om volwassen te worden. Hiervoor bezitten ze een heel arsenaal aan middelen die we bestudeerden bij de Gewone pantserjuffer *Lestes sponsa*. Wat je in eerste instantie natuurlijk kunt doen, is alle ontmoetingen met je vijanden vermijden. Tot deze 'eerstelijns' tactieken behoren je koest houden en het opzoeken van schuilplaatsen. Toch zijn deze tactieken niet waterdicht en ook niet steeds bruikbaar. Als je honger hebt, kan je je niet altijd koest houden of in je schuilplaats blijven zitten. Af en toe gebeurt er dus toch een ontmoeting met een vijand. In dat geval zetten de larven alles op alles door als de bliksem weg te zwemmen. Hiertoe maken ze golvende bewegingen met het achterlijf en gebruiken de staartlamellen als een stuworgaan net zoals de staart bij vissen. Tegenover glazenmakers en bootsmannetjes slaagt

ongeveer 40% van de larven erin om bij een aanval te ontsnappen door weg te zwemmen. Met vissen daalt dit succes tot slechts 5%. Logisch, want de vissen zijn veel sneller. Hoewel wegzwemmen globaal dus wel efficiënt is, wordt het grootste deel van de larven toch nog gegrepen. Lange tijd dacht men dat dit het einde betekende voor deze larven.

Hoewel ... de natuur zorgde blijkbaar voor een achterpoortje. We konden aantonen dat larven van waterjuffers hun lamellen kunnen opofferen wanneer ze daar worden gegrepen en zo toch nog kunnen ontsnappen aan hun vijanden. Net zoals het afwerpen van de staart bij hagedissen dus. Deze truc bleek te werken bij ongeveer 20% van de larven die bij de 'lurven' waren gegrepen door een vijand. Alleen wanneer de aanvaller een Zonnebaars was, bleek de truc waardeloos en werden de larven allemaal opgegeten. Dit komt omdat Zonnebaarzen niet alleen heel snel zijn, maar ook een grote bek hebben (ja, soms is dit een voordeel ...).

In het algemeen bleek de truc met de lamellen veel voor te komen in de natuur: ongeveer 90% van de larven gevangen in een willekeurige natuurlijke plas bleken minstens één lamel te missen.

Maar ... als de truc met de lamellen lukt, dan zit je daar als larve zonder lamellen! Deze dieren kunnen niet alleen hun stunt niet herhalen, maar verder toonden we aan dat ze veel minder snel kunnen wegzwemmen omdat ze hun stuworgaan kwijt zijn. Dus je bent dan wel ontsnapt aan je aanvaller, maar veel kwetsbaarder geworden voor alle volgende aanvallen. Na lamelverlies zie je dan ook dat de larven kiezen voor de meest logische oplossing: meer gebruik maken van de 'eerstelijns' tactieken om zoveel mogelijk gevaarlijke ontmoetingen te vermijden.

Het zou al te simplistisch zijn om nu in het 'overlevingshandboek voor beginners' volop te beweren dat je alles op alles moet zetten om ontmoetingen met vijanden te vermijden. Inderdaad, minder ontmoetingen met aanvallers betekent bijna automatisch ook minder ontmoetingen met prooidieren. In kleine labo-experimentjes vonden we dat in aanwezigheid van een vijand de larven minder aten en in veldexperimenten bleek dat deze larven trager groeiden. Larven zonder lamellen gebruiken de 'eerstelijns' technieken veel meer en groeien dan ook nog extra traag als er een vijand in de buurt is. De impact van een vijand werkt trouwens ook nog via een ander mechanisme. Als larven werden opgekweekt zodanig dat ze allemaal evenveel watervlooien opaten, bleken de larven die opgroeiden terwijl ze een vijand konden zien en ruiken toch trager te ontwikkelen en trager te groeien. Blijkbaar hebben deze larven zoveel stress dat ze op een of andere manier energie verliezen en deze niet gebruiken voor ontwikkeling en groei. Daarnaast ontwikkelen deze 'gestresste' larven niet alleen minder symmetrisch en zijn ze kleiner, bovendien

Gewone pantserjuffer *Lestes sponsa* met drie lamellen

komen ze ook pas later uit het water om aan het volwassen gedeelte van hun cyclus te beginnen. Deze kenmerken maken dat de dieren minder zullen paren in hun leven (zie hiervoor verder in een volgend artikelje). En ja, larven die hun lamellen hadden verloren kregen deze stress er nog eens extra bovenop.

Wat leert ons dit nu allemaal? Wel, voor de juffers zelf is het eerste advies uiteraard je vijanden niet te negeren en wel degelijk te proberen niet opgegeten te worden. Je mag hier echter niet tot in het extreem gaan. Je mag je gedrag niet teveel aanpassen en je moet bovendien met de stress proberen omgaan. Anders zijn de gevolgen op groei en ontwikkeling zeer nadelig. Het heeft immers niet veel zin om na al die moeite levend tot aan de larvale finish te geraken en volwassen te worden zonder veel hoop op paringen. Je krijgt dus de bizarre situatie dat je moet balanceren tussen veel kans op overleving en weinig kans op paren of veel kans op paren maar slechts weinig kans om zover te geraken...

Voor ons mensen leert dit verhaal hoe dieren zijn aangepast aan de omgeving waarin ze moeten overleven. De Gewone pantserjuffer heeft een goede kans om volwassen te worden, ondanks al haar vijanden. Tegenover vis, en vooral dan voor Zonnebaars, is deze kans echter een heel pak kleiner. Hier zijn zowel wegzwemmen als lamelverlies niet afdoende. De soort komt dan ook bijna uitsluitend voor in visvrije plassen, meer bepaald uitdrogende plassen en zure vennen, waar geen inheemse vis kan overleven. Het uitzetten van Zonnebaars in zulke systemen heeft dan ook catastrofale gevolgen voor deze waterjuffer en alle andere soorten die geen afdoende technieken hebben ontwikkeld om vis te vermijden en die deze zure vennen gebruiken als een soort visvrije vluchtheuvel.

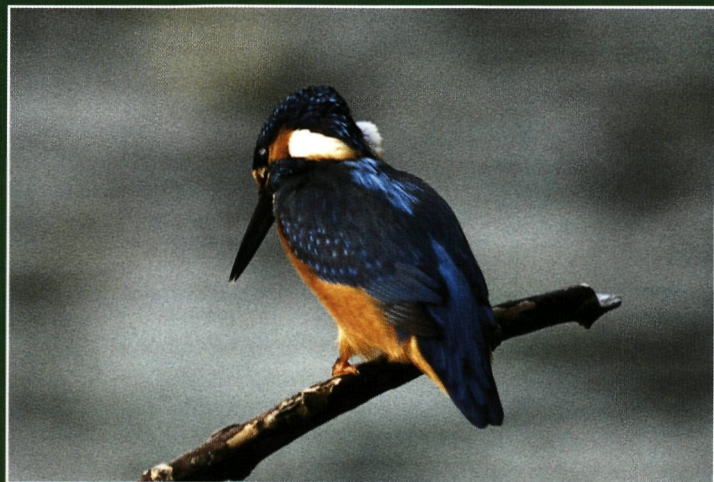
Dit artikel is een samenvatting van volgende studies:

- Stoks R. (1998). Indirect monitoring of agonistic encounters in larvae of *Lestes viridis* using exuviae lamellae status. *Aquatic Insects* 20: 173-180.
- Stoks R. (1998). Effect of lamellae autotomy on survival and foraging success of the damselfly *Lestes sponsa*. *Oecologia* 117: 443-448.
- Stoks R. (1999). The effect of lamellae autotomy and sexual size dimorphism on startle-response performance in larvae of a lepid damselfly (Odonata). *Journal of Zoology* 247: 269-273.
- Stoks R. (1999). Autotomy shapes the trade-off between seeking cover and foraging in larval damselflies. *Behavioral Ecology and Sociobiology* 47: 70-75.
- Stoks R. en De Block M. (1999). The influence of prey age and predator species on the efficacy of an antipredator behaviour: lamellae autotomy in a damselfly. *Archiv für Hydrobiologie*, in druk.
- Stoks R., De Block M., Van Gossum H., Valck F., Verhagen R., Matthysen E. en De Bruyn L. (1999). Lethal and sublethal costs of autotomy and predation in larval damselflies. *Oecologia* 120: 87-91.

Zonnebaars

De IJsvogel... anders bekeken!

Hoezeer ook elke vogelliefhebber er op uit is om onze tropisch mooie IJsvogel te bewonderen, de wandelaar moet het meestal stellen met een blauwrode flits, als hij met snorrende vleugels laag over het water wegschiet.

IJsvogels mijden nu eenmaal mensen. En toch is hij één van de meest gefotografeerde vogels. Heeft de fotograaf dan een streepje voor? Helemaal niet! Uit ervaring weten we dat het IJsvogeltje, zelfs van dichtbij, ongestoord in beeld kan worden gebracht vanuit een goed gecamoufleerd schuiltentje.

Het is wel opvallend dat de meeste publicaties ervan op mekaar gelijken, je weet wel, mooi op een tak of ander uitsteeksel zitten pronken in zijn schitterend verenpak, m.a.w. de klassieke ijsvogelpose.

Wegens de gegarandeerde trefkans werd vroeger het tentje meestal opgezet in de omgeving van het nest, maar sinds de nestfotografie niet meer kan, komt zelfs de amateur-vogelfotograaf nog aan zijn trekken bij de visstek. Heel wat moeilijker maar ook zoveel boeiender!

Exclusieve beelden komen om allerlei redenen meestal van professionele topfotografen, maar de amateur kan met meer tijd, geduld en wat geluk nog best wat mooie plaatjes schieten.

Een paar jaren geleden ontdekte ik aan het Schulensmeer een jachtgebiedje met een vijftal visstekken, die elke morgen willekeurig door de "Kingfisher" werden bezocht. Na enkele voorbereidende observaties werd er eentje uitgekozen waar het schuiltentje ideaal kon worden opgesteld.

Op de tien fotosessies van telkens om en bij de drie uren waren er enkele waarbij de vogel mijn uitverkoren stek gewoon liet links liggen, maar toch resulteerde al die moeite in een hele rits klassieke opnamen en zowaar enkele niet alledaagse ijsvogelposes.

Het is algemeen gekend dat de IJsvogel bij opwinding niet, zoals vele andere vogels, de kopveren maar wel de witte halsveertjes opzet.

Op de bovenstaande foto is dit gedrag langs de rechterzijde duidelijk waar te nemen. Maar wat was dan de aanleiding? Dan toch de aanwezigheid van de fotograaf? Nee, hoor!

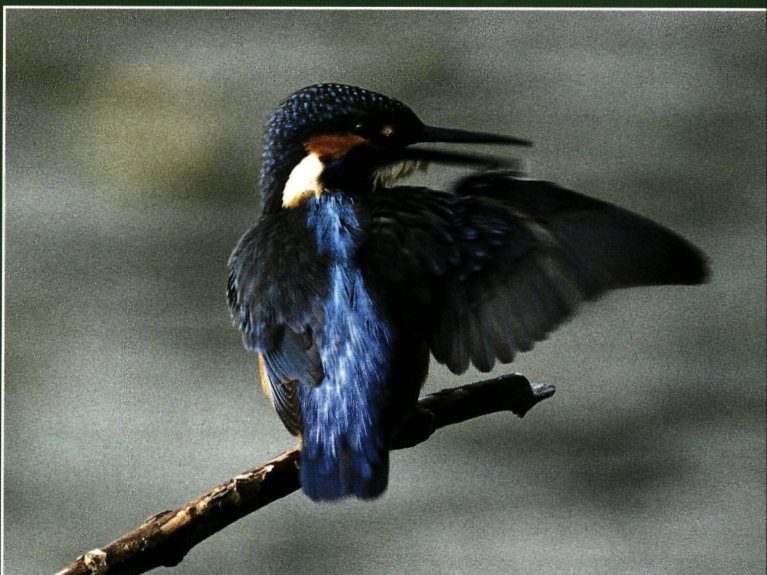
Onze IJsvogel had met grote trefzekerheid een kokerjuffer opgedoken en met een flinke mep op de vangpost dacht hij de larve van het kokertje te ontdoen, zoals hij gewend was opgedoken visjes dood te maken.

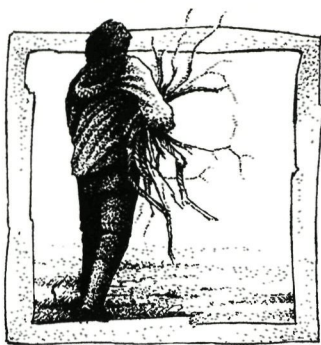
Doch bij de eerste tik viel de kokerjuffer pardoos weer in het water. Bliksemsnel achterna, terug beetgrijpen en meteen een flinke tweede tik, helaas met hetzelfde resultaat. De opwinding steeg zienderogen met de seconden.

Tot vier keer toe hetzelfde scenario. En dan heeft hij ten einde raad de lekkere larve maar met kokertje en al naar binnen gewerkt.

Evenzeer is geweten dat de IJsvogel heel veel aandacht besteedt aan zijn briljant verenpak. Voor een rustige oppoetsbeurt trekt hij zich in regel terug in het veilige bladerdek van een nabije struik. Tijdens één van de sessies gunde hij mij een beurt vlak voor de lens. U ziet achtereenvolgens het op orde brengen van de rugveertjes, de opsmuk van de vleugels en het opschudden van het ganse verenkleed.

Even later zat hij weer gewoon mooi te wezen op de visstek. Maar dat klassieke plaatje past niet in dit rijtje!

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: *Scottish Bird News*, 54, '99, *Avifaune de Suisse, supplement 3 van Nos Oiseaux*, juni '99, *Animal Behaviour*, 57 (4) '99, *Der Falke*, 46 (6)(7) '99, *The Auk*, 116 (2) '99 (*Internet*), *Ornithologische Mitteilungen*, 51 (5)(6-7)(8) '99, *Larus*, 47, '99, *Wings*, 14, '99, *Limburgse Vogels*, 10 (2) '99, *Ardeola*, 46 (1) '99, *Vogels*, 4, '99, *Ornis Svecica*, 9 (1-2) '99, *Dutch Birding*, 21 (3) '99, *Der Ornithologische Beobachter*, 96 (2) '99, *Nos Oiseaux*, 46 (2) '99, *Aves*, 35 (2) '99, *De Takkeling*, 7 (2) '99, *De Torenvalk*, 22 (3) '99, *La Garcilla*, 104, '99, *Het Vogelaar*, 47 (3) '99, *Journal für Ornithologie*, 140 (3) '99, *Bird Study*, 46 (2) '99, *Charadrius*, 35 (2) '99, *De Grutto*, 24 (2) '99, *L'Ecologista*, 23 en 24 '99 (*Internet*), *De Wielewaal*, afdelingstijdschrift Klein-Brabant, 30 (5) '99, *L'Oiseau Magazine*, 56 '99, *Aves Contact*, 35 (5) '99, *Aves*, 36 (1-3) '99.

* De laatste elf jaren werden in Schotland 40 000 illegale eieren door de politie in beslag genomen. Men heeft het vooral op eieren en jongen van zeldzame vogels, Visarend, Havik en Slechtvalk gemunt. In 1998 werden twee nesten van Zeearend geroofd. Dit bedreigt de reïntroductie van de soort in Schotland. (*Scottish Bird News*, 54, '99)

* In 1998 telde Zwitserland 383 in het wild voorkomende vogelsoorten. Van de 368 soorten die na 1950 werden geteld nestelden er 206 minstens eenmaal in Zwitserland; 177 werden in de periode 1993-1997 regelmatig opgemerkt, slechts 29 kwamen onregelmatig voor. Er werden 75 soorten als regelmatige dwaalgast genoteerd, 25 als onregelmatig en 62 soorten behoren tot de zeldzame of verdwaalde

soorten. (*Avifaune de Suisse, supplement 3 van Nos Oiseaux*, juni '99)

* In een wetenschappelijk opgestelde situatie met proefboxen leren Raven bijzonder snel door nabootsing van hun soortgenoten. Imitatie helpt de angst voor het onbekende te overwinnen en verhoogt de behendigheid van de jonge vogels. (*Animal Behaviour*, 57 (4) '99)

* In het zuidoosten van Nigeria werden tot 1995 regelmatig honderdduizenden Boerenzwaluwen op hun slaapplekken gevangen, louter als aanvulling op het voedselaanbod. Een jachtverbod en een varkensboerderij hebben sindsdien 800 000 zwaluwen gered en de plaatselijke bevolking voorzien van de nodige eiwitten. (*Der Falke*, 46 (6) '99)

* Op 7 oktober 1998 werden op de luchthaven van Varna

(Bulgarije) 30 Italiaanse jagers aangehouden. In hun koffers zaten meer dan 18 000 geschoten vogels. Het ging om 29 verschillende soorten, o.a. 17 000 Veldleeuweriken, 700 Witte kwikstaarten, 570 Roodkeelpiepers, 36 Graspiepers, 19 Boompiepers, 162 Kalandeleeuweriken, 54 Kwartels en 7 Kwartelkoningen. (*Der Falke*, 46 (7) '99)

* Des te lager het nest, des te hoger ligt het broedsucces bij Staartmezen. Individuen die na een verloren broedsel soortgenoten hielpen bij het voederen van de jongen, leerden hieruit en bouwden het jaar nadien hun nest lager. (*The Auk*, 116 (2) '99)

* De Sakervalk heeft in Centraal-Europa zijn broedgebied uitgebreid. De soort, die niet meer afhankelijk is van de Soeslik (grondeekhoorn) maar ook op vogels

jaagt, heeft zijn keuze van broedplaatsen uitgebreid tot kliffen, boomnesten en pylonen. (*Ornithologische Mitteilungen*, 51 (5) '99)

* Jaarlijks overwinteren doorgaans zo'n 2522 Smienten in Bulgarije, wanneer de trek uit het noordoosten en het westen tegelijkertijd plaatsvindt. Het hoogtepunt werd bereikt in januari 1999. Aan het Atanassovskomeer werden 6020 exemplaren geteld, aan de Ovcharitzadam 2808, aan het Mandrameer 1852 en aan het Vayameer 1782. (*Larus*, 47, '99)

* Het drie jaar durend beschermingsprogramma voor de Dougalls stern in Ierland werpt zijn vruchten af. Op Rockabill werden 607 nesten geteld en op Lady's Island Lake 107. (*Wings*, 14, '99)

* De in 1995 voorspelde ontwikkeling van de Blauwborst in Nederlands Limburg

Visarend met prooi

(Foto: M. Vos)

Staatmees

(Foto: M. Vos)

kwam grotendeels uit. Voor 1998 kan het aantal geschat worden op 375 à 425 territoria. (*Limburgse Vogels*, 10 (2) '99)

* De algemeen positieve tendens voor roofvogels in Nederland geldt ook voor Nederlands Limburg, wat betreft Havik, Buizerd, Wespendif en Slechtvalk. Kiekendieven komen hier nagenoeg niet voor en voor Sperwer, Torenvalk en Boomvalk zijn te weinig cijfers bekend om een vergelijking te maken. Al lijken Toren- en Boomvalk het hier beter te doen dan het nationaal gemiddelde. (*Limburgse Vogels*, 10 (2) '99)

* De Grauwe klauwier, ooit een wijd verspreide soort in Nederland, dreigt een zeldzaamheid te worden. Gelukkig steeg de populatie in het zuidoosten van de provincie Drenthe van 10 paren in 1985 tot meer dan 145 vanaf 1996. Herstel van kleine landschapselementen als hagen en wallen maar ook de insectenrijkdom hebben positieve resultaten opgeleverd. Elders in Nederland was er van een sterke toename of een herstel van de populatie geen sprake. (*Limburgse Vogels*, 10 (2) '99)

* Onderzoek naar migratie en overwintering van Rietgors in Spanje toonde aan dat de soort overwintert in Cantabrië, het Middellandse-Zeegebied, aan de Atlantische kust en in de valleien van Ebro en Taag. Vogels uit Scandinavië en landen grenzend aan de Atlantische Oceaan overwinteren hoofdzakelijk in Centraal-Spanje en aan de Cantabrische kust. Vogels uit de Benelux, Duitsland, Frankrijk en - in mindere mate - Polen en de Baltische Staten kiezen de Middellandse-Zee kust en het zuidwesten van Spanje. Er zijn geen verschillen in de aantallen overwinterende jonge en volwassen vogels, wel zijn er opvallend meer wijfjes die overwinteren. Zij gaan ook zuidelijker. (*Ardeola*, 46 (1) '99)

* Het aantal Vale gieren is enorm gestegen in Spanje, ofschoon het verspreidingsgebied niet is toegenomen.

In 1997 werden 9 kolonies geteld met 41 broedparen, een gemiddelde van 4,56 per kolonie. Ongeveer 86,2 % van de paren ging aan het broeden. (*Ardeola*, 46 (1) '99)

* Een nieuwe methode laat toe te weten waar vogels overwinterd hebben. Het volstaat de verhouding tussen de koolstofisotopen C-3 en C-4 in het celweefsel van de vogels te vergelijken met de koolstofisotopen-verhouding van het voedsel in verschillende overwinteringsgebieden. (*Vogels*, 4, '99)

* Vroege Kievitsjongen hebben meer kans (21 %) om tijdig vliegklaar te raken dan laat geboren jongen (9 %). Zij spelen deze troef ook later uit door vaak al in het tweede kalenderjaar te broeden. Dit bewijst dat het rapen van Kievitseieren wel degelijk schadelijk is. (*Vogels*, 4, '99)

* Uit een onderzoek naar lichte exemplaren Buizerd die in Falsterbo de oversteek wagen bleek dat de trek bij deze zuidelijke populatie eerder begint en dat vooral juvenielen migreren. Volwassen vogels schijnen meer sedentair te zijn. (*Ornis Svecica*, 9 (1-2) '99)

* In tegenstelling tot eerdere onderzoeken in Wales en Schotland, bleek de zuurtegraad van het water geen invloed te hebben op de legselgrootte van de Waterspreeuw. Uit onderzoek naar de uitwerpselen bleek het voedselaanbod en het dieet in alle rivieren dezelfde, ongeacht de aciditeit. (*Ornis Svecica*, 9 (1-2) '99)

* In mei-juni 1998 werd in Ooypolder (NL) een Dwergooruil waargenomen. Het was voor Nederland de zesde waarneming en de eerste roepende vogel. (*Dutch Birding*, 21 (3) '99)

* Bij normale weersomstandigheden broedt een wijfje Zwarte roodstaart gemiddeld 32,6 minuten en last dan een pauze van $\pm 9,9$ minuten in. Bij de Alpenheggenmus bedraagt dit 36,6 en 11,6 minuten respectievelijk. Bij hogere temperaturen verlengt de broedtijd en verkort de pauze bij Alpenheggenmus. Bij

Buidelmees

(Foto: M. Vos)

temperaturen beneden 2,5°C waren er minder pauzes per dag maar duurden deze soms langer dan een uur. Het wijfje Zwarte roodstaart verliet, gedurende een periode van slecht weer, 13 maal het nest in 14 dagen, telkens gedurende meer dan twee uren. (*Der Ornithologische Beobachter*, 96 (2) '99)

* In 1995 werden in de Elzas 26 nesten van Buidelmees geteld. Alle nesten bevonden zich in wilgen, omgeven met vochtige rietkragen (oude Rijnarmen). De soort heeft zich hier pas definitief gevestigd begin jaren negentig. (*Nos Oiseaux*, 46 (2) '99)

* Ook in Wallonië werd de Buidelmees tot 1983 uitsluitend in de herfst waargenomen. In 1984 nam hun aantal toe en in 1987 noteerde men een eerste broedpoging. De eerste geslaagde broedgevallen werden in 1993 genoteerd; sindsdien broeden 1 tot 3 paren in de Maasvallei, tussen Luik en Maastricht. Deze expansie kadert in een ruimer geheel. (*Aves*, 35 (2) 1999)

* Terwijl de westwaartse trek de Buidelmees tot in de monding van de Gironde (F) en Spanje brengt, daalt het bestand, na een hoogtepunt in 1981, aan de Oder. Voornaamste oorzaak is de hoge waterstand in 1997, waarbij 10 % van het bomen- en struikenbestand afstierf. (*Ornithologische Mitteilungen*, 51 (6-7) '99)

* Zon-gedrag in de strikte betekenis van het woord (dus niet: drogen) wordt toege-

schreven aan gieren, Wespendif, Rode wouw, Sperwer en Boomvalk. Verscheidene Nederlandse roofvogelspecialisten namen ook zonnende Havik, Grauwe kiekendief en Buizerd waar. Zonnen is niet frequent als gedrag maar zeker niet voorbehouden aan enkele soorten. (*De Takkeling*, 7 (2) '99)

* Na uitschieters in het begin van de jaren negentig kent het bestand van Grauwe kiekendief in de Lorraine (F) de laatste jaren een gestage terugloop. (*De Torenvalk*, 22 (3) '99)

* Het Auerhoen dreigt te verdwijnen in Spanje. Nauwelijks 20 % van de pulli halen het eerste levensjaar. De levensduur van de volwassen vogels - 15 jaar of meer - houdt de soort voorlopig in stand. (*La Garcilla*, 104, '99)

* Tijdens de herfsttrek aan de Straat van Gibraltar stond de Ooievaar ruim aan de top met 113 006 exemplaren, gevolgd door Zwarte wouw (79 721) en Wespendif (78 386). De wouwen zorgden bijna voor een zonsverduistering toen zij op één dag met 24 000 individuen overstaken. (*La Garcilla*, 104, '99)

* Lage telvluchten boven voedselgebieden, pleister- en broedplaatsen van Lepeelaars zouden voor verstoring zorgen. Voortaan zal bij de inventarisatie de telescoop worden bovengehaald. Na het broedseizoen kunnen de nesten geteld worden. In de Oostvaardersplassen lijkt

monitoring vanuit de lucht onvermijdelijk. (*Het Vogeljaar*, 47 (3) '99)

* Bij foeragerende Kol- en Rietganzen vertoeft 90 % in groepjes van meer dan 500 exemplaren. Dit getuigt van opportunisme: de predatiedruk daalt en de kans dat een individu voedsel vindt is des te groter naarmate de groep aan haar trekken komt. Vandaar dat de groepsgrootte wordt bepaald door het voedselaanbod. (*Journal für Ornithologie*, 140 (3) '99)

* Van 1992 tot 1998 werden 70 nesten van Schreeuwarend in Wit-Rusland geobserveerd. Uit recent onderzoek blijkt dat 45 % van de Europese populatie hier broedt. De densiteit evolueerde nauwelijks van 9,2 in 1992 tot 10 paren per 100 km² in 1998. Het broedsucces lag gemiddeld op 88,3 % en het voedselaanbod bestond voor 53,6 % uit amfibieën en voor 38,2 % uit zoogdieren. (*Ornithologische Mitteilungen*, 51 (8) '99)

* In Engeland en Schotland werden in de periode 1989-1994 in totaal 186 jonge Rode wouwen, afkomstig uit Spanje, Zweden en Wales succesvol uitgezet. In 1991-1995 werden in Engeland 59 eieren gelegd, in Schotland 29. Het aantal vliegvlugge jongen per succesvol broedpaar bedroeg 2,3 in Engeland en 2,2 in Schotland. (*Bird Study*, 46 (2) '99)

* Sinds 1967 heeft de Nijlgans met 1350 paren grote delen van Nederland veroverd. Het broedsucces ligt hier hoger dan bij de Afrikaanse en Britse populatie omdat de soort zes maanden broedt en alzo de gevolgen van strenge winters beperkt. (*Bird Study*, 46 (2) '99)

* In de periode 1993-1997 werden op industrieterreinen (1,2 km²) van Bayer in Leverkusen 46 normale broedvogelsoorten en 17 onregelmatige soorten geteld. Van deze 63 soorten staan er 21 op de Rode Lijst van Noordrhein-Westfalen. (*Charadrius*, 35 (2) '99)

* De Gentse Bourgoyen zorgde deze lente voor heel wat afwisseling: veel interes-

Lepelaar met bedelend jong

(Foto: A.C. Zwaga)

sante pleisteraars en doortrekkers, enkele ongewone gasten (2 ex. Temminck strandloper, één Drieteenmeeuw) en nieuwe broedvogels (Bosuil en Nijlgans). (*De Grutto*, 24 (2) '99)

* Het natuurpark Albufera op de Spaanse Balearen dreigt door de aanleg van onder meer een golfterrein herschappen te worden in een immense recreatiezone met picknickvoorziening. Voorbereidende werken hebben in het broedseizoen verscheidene soorten verstoord waaronder de Zwartkoprietzanger. (*L'Ecologista*, 23 en 24 '99)

* In de eerste week van mei 1999 pleisterden vier Steltkluten op het Zuidelijk Eiland van Wintam. Deze waarne-

ming is geen alleenstaand fenomeen maar kadert in een invasieachtig voorkomen in Vlaanderen en Nederland. Uitdroging van eertijds waterrijke gebieden in Zuid-Europa (o.a. Camargue en Cota Doñana) zorgt ervoor dat de Steltklut in de nabije toekomst misschien een vaste zomergast wordt. (*De Wielewaal, afdelingstijdschrift Klein-Brabant*, 30 (5) '99)

* In de Charente-Maritime (F) werd in het voorjaar van 1999 een eerste nestelende Lepelaar waargenomen. In hetzelfde departement werden 67 koppels Ooievaar geteld met 238 uitgevlogen jongen uit 64 nesten. Verder waren er in Frankrijk een eerste broedgeval van Zwar-

Gauwe klauwier

(Foto: M. Vos)

te ooievaar in het departement Orne, Purperkoet in de Aude, Zwarte Spreeuw in de Bouches-du-Rhône en 26 nestelende koppels Heilige ibis in de streek van Brière (Loire-Atlantique). (*L'Oiseau Magazine*, 56 '99)

* De Groupe de Travail Oiseaux Marqués van Aves vraagt ringgegevens van Aalscholvers in de Maasvallei (hoofdzakelijk bij Luik) door te sturen aan Jean-Yves Paquet, rue Lucien Namèche, 28, 5000 Namen, tel. (081)22 04 30 of e-mail: jean-yves.paquet@fundp.ac.be. Sinds de winter 1997-98 worden Aalscholvers die in de Maasvallei overwinteren of er tijdens de trek pleisteren bestudeerd. (*Aves Contact*, 35 (5) '99)

* De broedpopulatie van Grauwe klauwier in Vlaanderen beperkte zich in 1996 tot een klein groepje in Limburg en één broedpaar aan de kust. In 1998 werd geen enkel broedgeval waargenomen. Grauwe klauwier wordt kortstondig tijdens de trek waargenomen en Kleine klapekster overwintert alleen nog tijdens strenge winters. Alleen grootschalige beschermingsmaatregelen in de overwinteringsgebieden (o.a. Schulensbroek) kunnen hieraan verhelpen. In Wallonië daarentegen telt men + 2000 broedparen van Grauwe klauwier maar van Kleine klapekster worden nog slechts 120 à 240 koppels geteld. (*Aves*, 36 (1-3) '99)

* In Nederland lijkt de populatie van Grauwe klauwier zich te stabiliseren en lichtjes toe te nemen. Het feit dat de soort zich in enkele gebieden concentreert maakt haar nog steeds kwetsbaar. In Duitsland doet Grauwe klauwier het uitstekend: van + 80 000 koppels in het begin van de jaren negentig bedraagt het aantal nu + 150 000. Een degelijk landschapsbeheer is niet vreemd aan deze toename. (*Aves*, 36 (1-3) '99)

Walter Belis

VERENIGINGSBERICHTEN

MET DE NATIONALE WERKGROEP BOTANIE DE 21STE EEUW IN (*)

Het is verleidelijk om, net als in de politiek, te spreken van een NBC – een nieuwe botanische cultuur – nu aan het einde van de 20ste eeuw(*) de “oude” voorzitter van de werkgroep botanie, Karel De Waele, een stapje opzij zet en een nieuwe voorzitter, André Van den Bergh aantreedt. Toch heeft de “oude” voorzitter als afscheid nog de kalender voor 2000 samengesteld en er – op voorzet van Jan Van den Berghe van de Centrale – een vijftal nieuwsoortige excursies ingelast, met name excursies om enkele wielewaalreservaten beter te inventariseren, of althans eventuele vroegere inventarisaties te actualiseren.

Opmerking: de excursies starten altijd te 9u aan de kerk van het vermelde dorp of gemeente (tenzij anders vermeld). Einde altijd om 17u. Steeds meebrengen: laarzen, loep, flora's en picknick.

Zaterdag 15 april 2000

Plantenstudiedag in Quenast (Henegouwen). Inventarisatie van hok F4/32/22 met bronbos en een oude steengroeve. Gids: André Van den Bergh, tel. 052/35 05 18

Zaterdag 29 april 2000

Plantenstudiedag in Sint-Lievens-Esse. Inventarisatie van hok E3/25/42 met beekbosjes en holle wegen. Gids: Marleen Gabriëls, tel. 054/34 14 85.

Zaterdag 13 mei 2000

Plantenstudiedag te Loker (Heuveland). Inventarisatie van hok C1/41/23 met getuigenheuvel en bos. Gids: Karel De Waele, tel. 09/386 45 60.

Zaterdag 27 mei 2000

Plantenstudiedag in het Wielewaalreservaat “de Kevie” te Tongeren. Inventarisatie van dit Wielewaalreservaat in het hok E7/41/41 in de Jekervallei. Gids: conservator Roger Nysen, tel. 012/23 53 60. Samenkomst aan het station van Tongeren.

Vrijdagavond 09 juni tot pinkstermaandag 12 juni 2000

Natuurstudiekamp in de Eifelstreek vanuit Winterspelt (Duitsland) vanuit Gasthof Hubertus. Verblijf in volpension. Leiding: André Van den Bergh, tel. 052/35.05.18. Inschrijven door storten van een voorschot van 1000 F vóór 1 maart 2000 op rek. 000-0891025-80 van André Van den Bergh, Vitsgaard 9, 1745 Opmwijk. Inlichtingen bij André.

Zaterdag 24 juni 2000

Plantenstudiedag in Geraardsbergen. Inventarisatie van hok E3/45/43 met de Oudenbergen en “de Muur”. Gids: Lode De Beck, tel. 09/223 63 62.

Zaterdag 8 juli 2000

Plantenstudiedag in Hulslen-Balen. Inventarisatie van hok C6/43/14 met een Wielewaalreservaat in de Netevallei. Gids: conservator Rudy Convens, tel. 014/30 97 45.

Zaterdag 5 augustus 2000

Plantenstudiedag in Damme. Inventarisatie van hok C2/13/11 met het Wielewaalreservaat Romboutswerve en het kanaal. Gids: Hedy Lecomte, tel. 050/54 49 24

Zaterdag 19 augustus 2000

Plantenstudiedag te Lievele (Puurs). Inventarisatie van hok D4/24/21 met een beekdal waarin een Wielewaalreservaat. Gids: conservator Koen Grolus, tel. 014/47 29 50 (Centrale De Wielewaal).

Zaterdag 2 september 2000

Plantenstudiedag in het Wielewaalreservaat “De Korhaan” in Arendonk. Inventarisatie van hok B6/41/23 met heide. Gids: conservator Gie Luyts, tel. 014/41 67 45. Samenkomst op brug van afrit 25 (E34) richting Oud-Turnhout.

Zaterdag 16 september 2000

Plantenstudiedag in het Wielewaalreservaat “De Schrieken” te Vlimmeren. Inventarisatie van hok B5/55/42 met heide. Gids: conservator Daniël Josten, tel. 014/61 79 60. Samenkomst op parking afrit 22 (E34) richting Beerse.

Zaterdag 30 september 2000

Plantenstudiedag in Sint-Lievens-Esse. Inventarisatie van hok E3/25/21 met een oude tramlijn. Gids: Marleen Gabriëls, tel. 054/34 14 85.

Zaterdag 14 oktober 2000

Plantenstudiedag in Lissewege-Zeebrugge. Inventarisatie van hok B2/41/32 met industrieterrein en spoorweg. Gids: Hedy Lecomte, tel. 050/54 49 24. Aansluitend wordt er vergaderd om de kalender 2001 op te stellen. Voorstellen kunnen (indien je niet aanwezig kan zijn op de vergadering) opgestuurd of doorgebeld worden naar de voorzitter van de Nationale Werkgroep Botanie André Van den Bergh, Vitsgaard 9, 1745 Opmwijk, tel. 052/35 05 18.

(*) Wetenschappelijk gezien eindigt de 20ste eeuw eerst op 31 december 2000.

EREPRIJS “GRAAF LÉON LIPPENS”

De “Vriendenkring Graaf Léon Lippens” richt tweejaarlijks voor jongeren een wedstrijd in voor ornithologische studies. In 1999 gebeurde dit voor de vijfde maal.

De keuze van het ornithologisch onderwerp is vrij. De studie moet wel hoofdzakelijk betrekking hebben op onze eigen natuurlijke omgeving. Uiteraard mogen boeken, publicaties e.d. geraadpleegd worden.

De prijs komt ondermeer uit het saldo van een fonds van schenkingen aan de Vriendenkring, oorspronkelijk bestemd voor de realisatie van het borstbeeld van wijlen Graaf Léon Lippens, stichter van het Natuurreservaat het Zwin.

De jury was als volgt samengesteld: Graaf Leopold Lippens, Graaf Maurice Lippens en Eric Ruysschaert; Walter Rogge-man (Kon. Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en voorzitter Natuurreservaten); Rik Franckx (Erevoorzitter De Wielewaal); Guido Burggraave (Conservator Zwin-natuurreservaat).

De prijs ging naar Patrick Oosterlynck voor zijn studie over de eischaaldikte bij de Bosuil als bio-indicator.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt de eischaaldikte geen betrouwbare indicator voor organochlore stress. De gemeten residuconcentraties hebben waarschijnlijk geen negatieve effecten op de populatie, bevestigd door een stabiele bosuilmilieu in de onderzochte bossen. Mogelijk onder-vinden de zwaarst gecontamineerde individuen wel voortplantingsproblemen.

Momenteel werkt Patrick Oosterlynck aan het Instituut voor Natuurbehoud te Brussel.

"Niets kan de leegte van een afwezigheid vullen, maar dankbaarheid verandert de pijn der herinnering in stille vreugde"

Memento Dr. Frans Grootaers

Op zaterdag 6 november 1999 namen wij afscheid van Dr. Frans Grootaers. Hij overleed te Bertem op 1 november. De plechtige eucharistieviering werd opgedragen in de kerk van Sint-Jan-Evangelist (Abdij van het Park te Heverlee). Onder de talrijke aanwezigen waren heel wat oudere Wielewalers. De teraardebestelling had plaats op het kerkhof vlakbij de kerk. Het graf van Frans Grootaers ligt slechts enkele meters van dit van zijn vader, Ludovic Grootaers, waarvoor hij zoveel bewondering had.

Frans Grootaers is 87 jaar geworden. Volgens zijn kinderen had hij een lang en rijk gevuld leven. Oud worden kan echter ook moeilijk en pijnlijk zijn. Op het einde van zijn leven voelde Frans zich niet te best. Hierdoor hebben we hem de laatste jaren moeten missen.

Frans Grootaers was jurist van vorming. Aan de Katholieke Universiteit van Leuven studeerde hij af als doctor in de rechten. Achtereenvolgens was hij substituut aan de rechtbank van Leuven, vrederechter in Haacht en politierechter in Leuven. Hij oordeelde kritisch, mild en correct. Zijn vonnissen waren streng maar rechtvaardig. Door zijn functie was hij verplicht vaak van woonplaats te veranderen. Zowel in Heverlee als in Haacht had hij een tuin, waar hij op biologische wijze zijn eigen groenten kweekte. Hij was een ecologist langs voor het woord werd uitgevonden. Met zichtbaar genoegen toonde hij aan bezoekers de resultaten van zijn arbeid. Soms gaf hij zelfs een van zijn recepten prijs. Hoe men bijvoorbeeld van de vruchten van de Oost-Indische kers kappertjes kon maken. Zelf stammend uit een groot gezin, had hij met zijn echtgenote eveneens 8 kinderen. Het grootbrengen en laten studeren van zo'n kroost heeft van de ouders zware financiële inspanningen gevraagd.

Ik leerde Frans Grootaers kennen via De Wielewaal. Jarenlang zouden wij samenwerken. De vereniging werd gesticht op 12

februari 1933. De eerste afdelingen waren Antwerpen en Turnhout. Afdeling Leuven werd opgericht op 4 februari 1941. Dit gebeurde ten huize Grootaers. Frans was achtereenvolgens bestuurslid, secretaris, ondervoorzitter en voorzitter van de afdeling. Hij bleef voorzitter tot en met 1977.

Op 15 november 1948 werd Ornis Leuven gevormd, een vogeltrek- en ringstation. Frans Grootaers was er medewerker. Onder zijn bewind werd Leuven een van de bloeiendste afdelingen van De Wielewaal.

Dr. Frans Grootaers was een van de steunpilaren van de nationale Wielewaal. Samen met E.H. Frans Segers, stichter en voorzitter (van 1933 tot 1969), juffrouw Emerence Meyers, penningmeester (van 1947 tot 1982) en Ferdinand Van den Broeck, secretaris (van 1955 tot 1992) heeft hij de vereniging vorm en gestalte gegeven. Grootaers werd lid van de Raad van Beheer in 1943. Met een onderbreking van 1952 tot 1964 bleef hij dit tot 1971. Op 14 maart 1953 werd De Wielewaal een vzw. Frans Grootaers was een van de stichters en stelde de statuten op. Dat deze statuten degelijk en doordacht opgesteld waren, werd bewezen door het feit dat ze in de loop van 30 jaren slechts tweemaal moesten aangepast worden. Na zijn vrijwillig ontslag uit de Raad van Bestuur was hij nog commissaris van de Raad van Deelgenoten. Hij was dit van 1953 tot 1957, van 1959 tot 1963 en van 1981 tot 1985.

Jarenlang was hij de vertrouwensman van de voorzitter E.H. Segers en zijn beide opvolgers. Hij was de man op wiens wijsheid, ervaring en juridische kennis men kon steunen in de moeilijkste momenten en bij de meest onverwachte problemen. Van beroep jurist had Frans Grootaers een voorkeur voor de taal. Deze filologische liefde had hij van zijn vader, de auteur van *Grootaers woordenboek*. Na de dood van zijn vader, bleef Frans het werk aanvullen en heruitgeven.

Zijn liefde voor de taal zette hem ook aan om mee te werken aan het tijdschrift van De Wielewaal. Hij begon hiermee in 1947. In 1953 werd hij lid van de redactieraad. Redactiesecretaris werd hij eind 1957.

Mede door het steeds groeiend administratief werk oordeelde de voorzitter dat de tijd gekomen was om de redactie door te geven. Zo gebeurde het dat Frans Segers samen met juffrouw Meyers, einde 1957 in de Prinses Lydialaan 73 te Heverlee verscheen met alle kopijen en illustraties die op dat ogenblik voorradig waren. "Nu kunt gij het doen" zei hij en daarmee was Frans redactiesecretaris. Hij bleef dit tot december 1980. Ook daarna bleef hij zijn opvolger, Dr. Hubert Meeus, met raad en daad bijstaan.

Frans Grootaers verzamelde de artikels, mededelingen, verslagen en foto's. Hij verbeterde de drukproeven en zorgde voor de verzending. Dankzij hem verscheen het blad steeds regelmatig, werden slechts degelijke artikels gepubliceerd en werd voorbarige en onjuiste informatie geweerd. Mede door zijn taalkennis kwamen de teksten taalkundig zuiver bij de drukker toe.

In zijn functie van redactiesecretaris stelde hij ook een Nederlandse namenlijst op van de in België in het wild voorkomende vogels. Deze lijst verscheen in april 1952 en nogmaals, aangevuld en herwerkt, in oktober 1960.

Frans Grootaers ergerde zich vreselijk aan plannenmakers. "Les prometteurs ne sont pas les donateurs". Dit heeft hij vaak moeten ondervinden tijdens zijn vrij lange loopbaan in diverse instanties van de vereniging. In de redactie ging hij er met de ruwe borstel door. Wie gedurende enkele jaren geen bijdrage had ingestuurd werd onverbiddelelijk geschrapt als redactielid.

Frans was een zeer gewaardeerd ornitholoog. Vanaf zijn 14e jaar was hij al met vogelstudie bezig. Liefst van al was hij in de natuur, alleen of met vrienden. Veel heeft hij geleerd van Florent Wortelaers en Maurice Bequaert, die al een lange loopbaan in het veld hadden.

Zoals het in die tijd gebruikelijk was, hoorde bij de vogelstudie ook het vangen van ringen van vogels, het zoeken van nesten en het bestuderen van eieren. Hulp had hij hierbij van zijn vriend, kolonel Maurice Bastyns.

Deze activiteiten werden door extreme vogelbeschermers uiteraard niet gewaardeerd. Anderzijds werd Dr. Grootaers dankzij zijn kennis en ervaring de raadgever van Dr. René Verheyen bij de publicatie van het boek *Oölogica Belgica*, het standaardwerk over de eieren van de Belgische vogels.

Grootaers was vooral een specialist in de kennis van de zangvogels, vooral wat hun roep en zang betrof. Ik had het geluk verscheidene malen met hem op stap te gaan. Het was telkens een boeiende ervaring. In elk van zijn observatieterrainen had hij enkele voorkeurvogels. In het Heverleebos waren dat het Goudhaantje en het Vuurgoudhaantje. In het Meerdaelwoud de Glanskop en de Matkop. Over deze twee vogelsoorten schreef hij trouwens een uitgebreid artikel. In de Kempen waren zijn lievelingsvogels de Boomleeuwerik en de Duinpieper. Als hij ooit op pensioen was, zou hij over deze soorten een grondige studie publiceren. Het is er nooit van gekomen. De familie Grootaers ging ieder jaar op vakantie in Koksijde. Tijdens tochten aan de kust vertelde hij dan anekdoten over de Kuifleeuwerik, de Tapuit, de Hop en de Dwergster.

Dertig tot veertig jaar geleden richtte De Wielewaal tot driemaal toe een volledige vierdaagse vogelcursus in onder het

embleem "De Watersnip". De ornithologische lessen werden gegeven in verscheidene afdelingen. Grootaers was een van de meest actieve en meest gevraagde lesgevers. Hij behoorde tot die zeldzame klasse van ornithologen, die hun opgedane kennis graag en onbaatzuchtig aan anderen meedeelden. Op het jaarlijks congres van De Wielewaal was hij een gegeerd referaatouder. Ook in vele afdelingen gaf hij gewaardeerde voordrachten, die steeds origineel en spiritueel waren. Op jubilea en vieringen was hij steeds aanwezig.

Dankzij zijn enorme kennis was hij ook een veel gevraagde gids op uitstappen en reizen. Onder zijn leiding bezocht ik de Dijlevallei, het Heverleebos en het Meerdaelwoud. Met hem wandelde ik aan de Noordzeekust en langs de IJzermonding. Frans leidde een congresuitstap in de Ardennen. Hij was reis-leider aan de vijvers van La Dombes in Frankrijk en in de Jura en de Alpen in Zwitserland. Wie het geluk heeft gehad met hem op tocht te gaan, zal zich telkens weer verbaasd hebben over zijn grote ornithologische kennis.

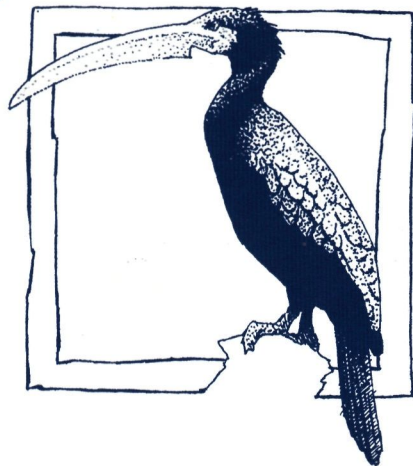
Frans Grootaers was eerder gesloten van aard. "La justice est une grande muette" was een van zijn geliefde uitspraken. Misschien mede door zijn beroep was hij moeilijk te benaderen. Grootaers was een figuur in de vereniging. Een echte aristocraat. De waardering en de eerbied voor zijn persoon waren dan ook algemeen. Wie echter zijn vertrouwen kon winnen, ontdekte in hem een trouwe vriend en een aangename gesprekspartner. Hij toonde zich dan een droge humorist en echte levensgenieter. Met zijn echtgenote, zijn geliefde Lili, ging hij al eens uit eten, naar de cinema en naar een gala-bal. De kinderen Grootaers waren liefhebbers van klassieke muziek, Frans luisterde graag naar Franse chansons.

Frans Grootaers had vele vrienden in De Wielewaal. Zij zullen hem nog lang blijven gedenken. In het geschiedenisboek van onze vereniging zal zijn naam met gouden letters vermeld staan.

In naam van het bestuur, maar ook van alle leden van De Wielewaal en dan vooral de oudere generatie, bieden wij langs deze weg nogmaals aan mevrouw Grootaers en familie onze oprechte gevoelens van medeleven aan.

H. Franckx, erevoorzitter De Wielewaal

Van aalscholver tot zeis

WIELEWAAL AFDELING GENT HEEFT EINDELIJK ZIJN EERSTE RESERVAAT AANGEKOCHT

Het afdelingsbestuur Gent is verheugd te melden dat een eerste - zij het bescheiden natuurreservaatje - werd aangekocht, dicht bij het Heilig Geestgoed in Munte (Merelbeke).

Het hooilandje van 0,5 ha is op het gemeentelijk B.P.A. (Bijzonder Plan van Aanleg) als natuurgebied aangeduid en wordt omringd door beekjes met zuiver water. Het zal dus beheerd worden als hooiland en amfibieënreservaat. Het ligt ingesloten door de bossen van het H. Geestgoed.

Er zijn in de toekomst uitbreidingsmogelijkheden. Conservator wordt Arne Van Rengerthem.

1999: SUCCESJAAR VOOR ONZE NATUURRESERVATEN

Onze vereniging had eind 1998 zowat 900 hectaren natuurgebied in eigendom. In de loop van het voorbije jaar werden daar nog eens meer dan 150 hectaren bos, heide, moerassen, hooiland..., verspreid over talrijke reservaten, aan toegevoegd. Hierbij zijn er ook weer verschillende nieuwe projecten. De 1000 ha of 10 km² werden in ieder geval ruimschoots overschreden. In het maartnummer hopen we u een volledig overzicht van deze uitbreidingen te geven.

Gie Luyts

NATIONALE WERKGROEP BOTANIE: PLANTENSTUDIEKAMP IN DE EIFELSTREEK

Van 10 tot 12 juni 2000 organiseert onze Nationale Werkgroep Botanie een plantenstudiekamp in de Eifelstreek. Men reist af op 9 juni 's avonds en verblijft in Gasthof Hubertus te Winterspelt. U kan inschrijven door vóór 1 maart e.k. 1.000 F over te schrijven op rekeningnr. 000-0891025-80 van André Van den Bergh, Vitsgaard 9 te 1745 Opwijk. Het deelnemersaantal is beperkt tot 20. Zie ook het jaarprogramma van de werkgroep elders in dit nummer. Meer inlichtingen krijgt u van André Van den Bergh op het nummer 052/35 05 18.

INTERNET EN DE NATUUR

Wielewaalafdeling Schelde-Leie organiseert een informatie-avond rond het thema "Natuurbeleving in het jaar 2000", of hoe men via Internet de natuur, en dan in het bijzonder vogels, thuis kan beleven langs elektronische weg. Wereldwijde websites worden op het scherm geprojecteerd en diverse natuurgebieden worden naar de toeschouwer gebracht met "de snelheid van het licht".

Deze avond gaat door op 22 januari 2000 om 20 uur in het provinciaal natuurcentrum De Kaaihoeve, Oude Scheldestraat 16 te Meilegem (Zwalm). Inkom gratis. Meer inlichtingen bij L. Van Steenkiste, 09/380 19 30.

Nieuw: natuurtijdschrift voor de jeugd.

DE MAKAAK

4 Aap in de sneeuw

9 De maretak

30 Vogelhapjes op de
voedertafel

Abonneer nu:
lanceringsaanbod tot
31/1/2000

-10%

Baobab!

de natuur verrast je

Een gloe

Laat u verrassen door de natuur.

Dit nieuwe tijdschrift vertelt kinderen tussen 8 en 13 alles over dieren, planten, ecologie, astronomie, natuurverschijnselen... en nog veel meer. Tot de vaste rubrieken behoren ook een agenda, nieuwtjes, spelletjes, natuurexploratietips en een stripverhaal.

We brengen u de natuur van dichtbij huis en van verre streken.

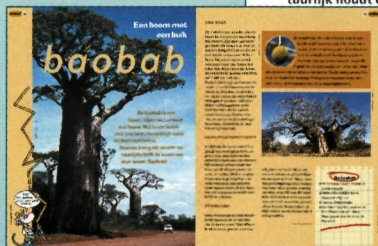
Diversiteit en toegankelijkheid van de artikels, doorspekt met mooie foto's en illustraties, zijn onze troef! Zo leest u in het eerste nummer over de makaak, de sneeuw, de pels, de baobab, de maretak,...

De mascotte Banana Joe
vermaakt de kinderen met
leuke spelletjes, natuuractiviteiten
en wedstrijden.

Een pels is meer dan een mooie jas. Natuurlijk houdt de vacht een dier warm.

reel meer. Het kan be-
rechten of dienst
En sommige dieren
e pronken, dreigen of

ABONNEERBON

JA, ik profiteer van het lanceringsaanbod en kruis de gewenste abonnementsformule aan.

- ① ☐ 1.575 F (39,04 €) i.p.v. 1.750 F (43,38 €)*. Ik ontvang dan 1 jaar lang 11 nummers van Baobab.
- ② ☐ 1.305 F (32,35 €) + 500 Artis-Historia punten i.p.v. 1.450 F (35,94€) + 500 Artis-Historia punten.*
Ik ontvang dan 1 jaar lang 11 nummers van Baobab plus 24 natuurfiches.
Voor deze formule geef ik wel mijn Artis-Historia Bonuskaartnummer op.

(*Lanceringsaanbod tot 31/1/2000)

Gegevens van de betaler: ☐ Mevrouw ☐ De heer

Naam: _____

Voornaam: _____

Straat: _____

Nr.: _____ Bus: _____

Postcode: _____ Gemeente: _____

Land: ☐ B ☐ NL ☐ L ☐ F ☐ D Telefoon: _____ / _____

Taal: ☐ NL ☐ FR Nummer Artis-Historia Bonuskaart: 5 | 4 | 0 | 0 | 6 | 3

Bestemming (abonnee): ☐ Meisje ☐ Jongen

Naam: _____

Voornaam: _____

Geboortedatum: ____/____/____ Gewenste taal Baobab: ☐ NL ☐ FR

Enkel in te vullen indien verschillend adres van betaler:

Straat: _____

Nr.: _____ Bus: _____

Postcode: _____ Gemeente: _____

Land: ☐ B ☐ NL ☐ L ☐ F ☐ D Telefoon: _____ / _____

Het abonnement kan schriftelijk worden stopgezet enkel na ontvangst van de eerste 3 nummers. Het resterende saldo van de abonnementsprijs en Artis-Historia punten zal pro rata worden teruggegeven. Artis-Historia respecteert de wet op de privacy van 8/12/92.

- ☐ Ik geef deze abonneerbon samen met het geld (+500 Artis-Historia punten indien abonnementsformule nr.2) af in de Artis-Historia winkel. (De adressen van de Artis-Historia winkels kan u telefonisch aanvragen: 02/240.92.86; of consulteer onze website: <http://www.artis-historia.be>)
- ☐ Ik stuur deze abonneerbon (+500 Artis-Historia punten indien abonnementsformule nr.2) naar: Artis-Historia, Baobab Abonnementenservice, Antwoordnummer 1 - Brussel 14, 1140 Brussel (ik hoef dan geen postzegel op de omslag te kleven).
Ik betaal via bankrekening bij ontvangst van het overschrijvingsformulier of met cheque.

PROBEERBON

Wilt u zich persoonlijk overtuigen van de kwaliteit van Baobab? Tot 31/1/2000 kan u een gratis proefnummer aanvragen (zonder verdere verplichtingen) door deze bon terug te sturen naar: Artis-Historia, Baobab, Carlistraat 1, 1140 Brussel (in een gesloten, voldoende gefrankeerde omslag).

☐ Ja, ik wil een gratis proefnummer van Baobab, stuur het naar:

☐ Mevrouw ☐ De heer

Naam: _____

Voornaam: _____

Straat: _____

Nr.: _____ Bus: _____

Postcode: _____ Gemeente: _____

Land: ☐ B ☐ NL ☐ L ☐ F ☐ D Taal: ☐ NL ☐ FR

Gevestigde waarden staan borg voor kwaliteit.

Baobab wordt samengesteld door 3 gewaardeerde partners met elk hun eigen specialiteit. Ze werken samen aan dit tijdschrift en staan borg voor een didactisch verantwoorde inhoud.

Van luxe-uitgaven tot lectuur op kindermaat. Iedereen komt aan z'n trekken in onze levende, voortdurend groeiende boekencollectie. Artis-Historia uitgaven zijn tot in de puntjes verzorgd en toch opvallend zacht geprijsd. Dit komt door het bekende, unieke puntensysteem en de samenwerking met tientallen toonaangevende productmerken.

UITGEVERIJ **averbode**

De boeken en tijdschriften van Averbode zijn algemeen bekend én gerespecteerd. Voor de kleinsten is er Dopido, Doremi en Zonnekind, maar ook prentenboeken en (voorlees)boeken. Voor de jongeren is er Zonnestraal, Zonneland, iD, Blikopener en Reflector en een gewaardeerd jeugdboekenfonds. De sterkte van Averbode schuilt in de hoge educatieve waarde en de didactische invalshoek van de uitgaven door een nauwe samenwerking met scholen en leerkrachten.

Het World Wide Fund for Nature (WWF) is de grootste onafhankelijke natuurbehoudsvereniging ter wereld. Ze telt bijna 5 miljoen leden wereldwijd. Het belangrijkste doel van WWF is de afbraak van de natuur te stoppen en samen te bouwen aan een toekomst waarin de mens in harmonie leeft met de natuur.
Voor meer informatie over WWF: 02/340.09.99.

Wenst u meer informatie?

Bel de Baobab-lijn van Artis-Historia:
02/240.92.86 (van 9u tot 12u en van 14u tot 17u).
Fax: 02/248.08.18

nieuw natuurtijdschrift voor de jeugd van ARTIS-HISTORIA, AVERBODE en WWF!

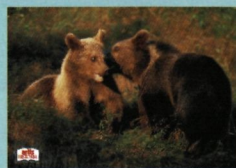
Abonneer nù.

Lanceringsaanbod tot 31/1/2000:

-10% op abonnementsprijs

Toffe hebbedingetjes.

Bij elke uitgave van Baobab presenteren we leuke hebbedingetjes voor jongeren. Ze zijn te verkrijgen in ruil voor Artis-Historia punten. Om u op weg te helpen, stoppen we in elk Baobab-nummer 10 ARTIS-HISTORIA punten.

Prachtige dierenposter:
100 punten

WWF-sleutelhanger:
100 punten

Dierensporenboekje:
200 punten

Ringmap voor natuurfiches
+ notitieboekje: **300 punten**

Kies tussen twee abonnementsformules

1

1.575 F (39,04 €) i.p.v. 1.750 F (43,38 €)
U ontvangt 1 jaar lang **11** nummers van Baobab.

2

Met Artis-Historia punten geniet u van 2 extra voordelen*:

- Voorkeurtarief: **1.305 F (32,35 €) + 500 Artis-Historia punten**
i.p.v. 1.450 F (35,94 €) + 500 Artis-Historia punten
U ontvangt 1 jaar lang **11** nummers van Baobab.
- **Natuurfiches:** u krijgt bij elk nummer van Baobab 2 natuurfiches.

Deze leerrijke en plezierige fiches werden speciaal voor uw kinderen ontworpen.

*Deze formule is een exclusief voordeel voor Artis-Historia Bonuskaarthouders. De Bonuskaart is gratis en biedt u ook tal van andere voordelen. Vraag ze aan.

De wereldkampioen lange afstand.

De nieuwe
Extended Range
SLC 15x56 WB.

- De kleinste en lichtste „dubbelteleskoop“: 15x vergroting met de kleinste afmetingen.
- Bezit het grootste gezichtsveld in zijn klasse.
- Statiefaansluiting voor moeiteloos lang observeren.
- Fantastisch ergonomisch design en duimuitsparingen geschikt voor kortstondig gebruik uit vrije hand.
- Briljant beeld door een uitstekende optische kwaliteit zowel bij daglicht als bij slechte lichtomstandigheden.

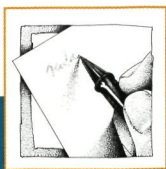
Bijkomende informatie over dit produkt bekomt u bij uw handelaar of bij:

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel
☎ 02 / 556 08 20 · Fax 02 / 521 62 04

SWAROVSKI
OPTIK

MET DE OGEN VAN EEN HAVIK

Editoriaal

NATUURSTUDIEDAG 2000 OVER MONITORING

De 6de Natuurstudiedag vindt plaats op 18 maart 2000 te Gent (Industriële Hogeschool CTL, Voskenslaan 270). Praktische informatie volgt. Thema van de studiedag is "Monitoring. De rol van de vrijwilligers".

Er is alvast een eerste discussienota opgesteld, die we graag nog zouden aanvullen en aanpassen. Wie geïnteresseerd is, geve een seintje, het liefst via de e-mail. Hij/zij krijgt dan de tekst, met het vriendelijke verzoek om wijzigingen voor te stellen, die dan kunnen verwerkt worden in een volgende editie.

Hierbij willen we ook graag verwijzen naar een artikel van Van Dyck, Gysels & Maes, Multi-soorten monitoring. Naar een efficiënt gebruik van soorten in het Vlaamse natuurbewoud, dat zal verschijnen in een volgend nummer van het Nederlandse tijdschrift Landschap.

Inlichtingen: Jos Gysels, 014/47 29 53;
e-mail: jos.gysels@wielewaal.be

WERKGROEP HISTORISCHE ECOLOGIE

De nood aan goed ecologisch, wetenschappelijk onderbouwd, beheer van onze reservaten is een vanzelfsprekendheid. Sinds enkele jaren hecht men in de literatuur en in de wetenschappelijke wereld meer en meer belang aan de historische componenten van ecologisch onderzoek voor natuurbeheer (zie ook het boek van Joël Burny, voorgesteld in de rubriek Natuurbeheer). In *Wielewaal* van september 1998 verscheen een artikel over het onderwerp. Toch blijft het thema nog onderbelicht. Daarom is de *Wielewaal* op zoek naar vrijwilligers die willen meedoen in de 'Werkgroep historische ecologie'.

Wat is de bedoeling? We zijn op zoek naar mensen die bereid zijn om de concrete geschiedenis van onze reservaten uit te vlooien. Het einddoel is eindrapporten te bekomen die kunnen leiden tot concrete verbeteringen aan bestaande beheersplannen of tot een betere onderbouwing van op te stellen beheersplannen. De lijst van onderwerpen is nagenoeg eindeloos. Het onderzoek kan gaan over het grondgebruik in een vrij recent verleden (interviews met oudere bewoners uit de omgeving) of langer terug in de geschiedenis (bronnenonderzoek en toponiemenonderzoek), over streekgebonden landbouwtechnieken (literatuurstudie), over de geografische situering van landschappelijke elementen zoals boerderijen, poelen, haagkanten of bossen (studie van luchtfoto's of kaartmateriaal), over het voorkomen van planten en dieren in het verleden (literatuurstudie of paleobotanisch en archeo-zoologisch onderzoek) en wellicht nog veel meer.

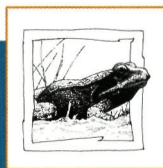
Daar zoeken we dus mensen voor. Je merkt dat de studieonderwerpen erg divers zijn. Soms zijn ze erg gespecialiseerd en slechts binnen het bereik van enkelingen, maar even vaak zijn ze voor iedereen toegankelijk en is enige voorkennis onnodig. Voor de echt moeilijke items proberen we trouwens de medewerking van enkele universiteiten te verkrijgen.

De eerste bijeenkomst is gepland in februari.

Inlichtingen: geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Jan Van den Berghe op het Wielewaalsecretariaat, Graataker 11 in 2300 Turnhout tel. 014/47 29 50; fax. 014/47 29 51; e-mail: reservaten@wielewaal.be

NATUURHISTORISCH NIEUWS

Amfibieën & reptielen

Kleine watersalamander *Triturus vulgaris*

"LICHT UIT, SPOT AAN!" (INVENTARISEREN VAN AMFIBIEËN)

Veel natuurverenigingen hebben binnen of buiten een reservaat wel ergens een poel gegraven of een bestaande poel amfibievriendelijk ingericht. Hoe kan men vaststellen of deze poelen ook effectief bewoond worden door amfibieën? Groene kikker kan gemakkelijk overdag gezien en gehoord worden. Dat geldt ook voor Bruine kikker en Gewone pad. Bovendien zijn de eieren van deze soorten (kikkerdril of eismoeren) gemakkelijk te vinden aan de oever. Als we echter willen weten welke salamandersoorten of andere padden- en kikkersoorten aanwezig zijn, wordt het iets moeilijker. Hoe kunnen we dan wel te werk gaan bij het inventariseren?

SCHEPNET

Nog steeds is het schepnet een veel gebruikt hulpmiddel om kikkers en salamanders in een poel op te sporen. Door linksrechtse bewegingen in het water probeert men zoveel mogelijk amfibieën in het net te krijgen. Het net wordt vervolgens op de oever binnenste buiten gekeerd. Tussen de losgerukte

Vinpootsalamander *Triturus helveticus*

waterplanten, het afval en de modder kan men dan salamanders en andere waterdieren opmerken. Op zich lijkt dit allemaal nog geen probleem mits men voorzichtig schept en niet gans de vijver omwoelt. In de praktijk blijkt dat men echter vaak wild te werk gaat. Daarbij komt nog dat wat men bovenhaalt dikwijls krioelt van levende organismen. Men moet al zeer zorgvuldig te werk gaan, om alles terug levend in het water te krijgen.

Werken met een schepnet is dus een vrij destructieve methode. Niet alleen de grondige verstoring van het waterleven is nefast, maar ook het beschadigen van salamandereitjes en -larven. Salamanders leggen hun eitjes namelijk in bladeren van waterplanten of, bij gebrek aan beter, zelfs in rottende bladeren die in de poel liggen. Het wijfje zal de eitjes zorgvuldig inkapselen in de planten. Door te scheppen zal men waterplanten waaraan de eitjes kleven, beschadigen, zodat de eitjes niet meer kunnen ontwikkelen. Bovendien zal men tussen al het kroos dat men opschept de piepkleine jonge larven vaak niet opmerken zodat deze op de oever achterblijven en sterven.

FUIKEN

Fuiken maken het inventariseren van amfibieën heel wat gemakkelijker. Men plaatst de fuik in het water en komt 24 uur later de inhoud controleren. Steeds meer natuurliefhebbers maken dan ook gebruik van fuiken. Hou er wel rekening mee dat het vangen van amfibieën verboden is (KB van 20/09/1980) en dat men over een speciale vergunning moet beschikken. Vergunninghouders dienen jaarlijks een gedetailleerd verslag van het fuikenonderzoek in te dienen. Voor meer inlichtingen kan men contact opnemen met HYL A.

In het gebied waar men gaat inventariseren, moet zeker de conservator verwittigd worden. Er worden immers regelmatig fuiken aangetroffen waarvan men niet weet of ze voor inventarisatiewerk dienen of voor commerciële doeleinden! Deze fuiken worden dan ook onverbiddelijk verwijderd.

ZAKLAMP

De snelste en meest boeiende methode om amfibieën te inventariseren is met behulp van een goede zaklamp. Salamanders zijn, net als kikkers en padden, nachtactieve dieren. Met een zaklamp kan je tijdens de voortplantingsperiode aan de rand van de vijver salamanders zien baltsen, eieren afzetten en rusten. Op die manier kan je de dieren bestuderen en bewonderen zonder ze ook maar enigszins te verstoren. Alpenwatersalamander, Kleine watersalamander en Vinpootsalamander zijn zo perfect te inventariseren. Bovendien kan je de vrouwtjes zien eitjes leggen of de mannetjes zien baltsen. Kamsalamanders leiden een vrij verborgen levenswijze en we

Amfibieënfuiken

vinden ze dan ook meestal in de diepere delen van de vijver. Waarschijnlijk zijn ze veel lichtgevoeliger dan alle andere salamanders want wanneer je ze beschijnt met de zaklamp zullen ze dieper gaan zwemmen. Inventarisatie van deze diertjes met de zaklamp is dan ook moeilijk. Bij vijvers, die volledig overgroeid zijn met bijvoorbeeld eendekroos, is het ook moeilijker om de salamanders te vinden, hoewel ze soms over het kroos heenlopen.

Een extra voordeel om 's nachts op amfibieënspeurtocht te gaan, is dat men ook op het gehoor soorten kan determineren. Zoals voor vogels bestaan er ook voor amfibieën geluidsbanden en CD's met geluidsopnames.

Inlichtingen: HYL A, Bart Hellemans, Otterdreef 7, 2980 Halle-Zoersel; Famke Valck, De Wielewaal, e-mail famke.valck@wielewaal.be

NIEUWE VERSPREIDINGSATLAS AMFIBIEËN EN REPTIELEN IN LIMBURG

Recent verscheen een verspreidingsatlas van de amfibieën en reptielen in Limburg, uitgegeven door LIKONA, de Limburgse Koepel voor Natuurstudie. Daarmee wordt een traditie voortgezet. Eerder verschenen Limburgse verspreidingsatlassen over vogels en planten. Een atlas over paddenstoelen is in de maak.

De waarnemingen die verwerkt werden, hebben voornamelijk betrekking op de periode 1975-1998. De verspreidingsgegevens worden gepresenteerd in twee verspreidingskaartjes, respectievelijk voor de periode voor en na 1990. De verspreiding is gedetailleerd weergegeven per kilometerhok in het IF-BL-rooster. Het boek bevat overigens niet alleen verspreidingskaartjes, maar ook veel informatie over ecologie en bescherming.

Schops, Ignace (1999). *Amfibieën en reptielen in Limburg. Verspreiding, bescherming en herkenning*. LIKONA en Provincie Limburg, Hasselt. Te koop in De Wielewaalboekhandel.

WANNEER VERSCHIJNEN DE EERSTE DIKKOPJES ?

Het zou handig zijn om in het kader van de overzetacties op voorhand te weten wanneer de padden op pad gaan. In Engeland heeft men alvast proberen te berekenen wanneer de eerste dikkopjes van de Bruine kikker verschijnen. De formule is de volgende:

[Σgem. dagtemp. °C > 0) vanaf 22 december = 172(± 11,55)]

Vanaf 22 december (de dag na de zonnewende, als de dagen terug beginnen te lengen) telt men de gemiddelde temperaturen op van alle dagen waarop de gemiddelde temperatuur positief is (d.w.z. de som van de maximum en de minimumtemperatuur gedeeld door twee moet groter zijn dan nul). De eerste Bruine kikkerlarve zou dan uit het ei moeten kruipen als het totaal gelijk is aan of groter dan 172 (met een standaardafwijking van 11,55). De vastgestelde nauwkeurigheid is 3,8 dagen. Bij zeer uitzonderlijke klimatologische omstandigheden klopt de formule niet meer. In Engeland is de gemiddelde datum 22 januari, maar in Vlaanderen zou dat dan enkele dagen vroeger moeten zijn.

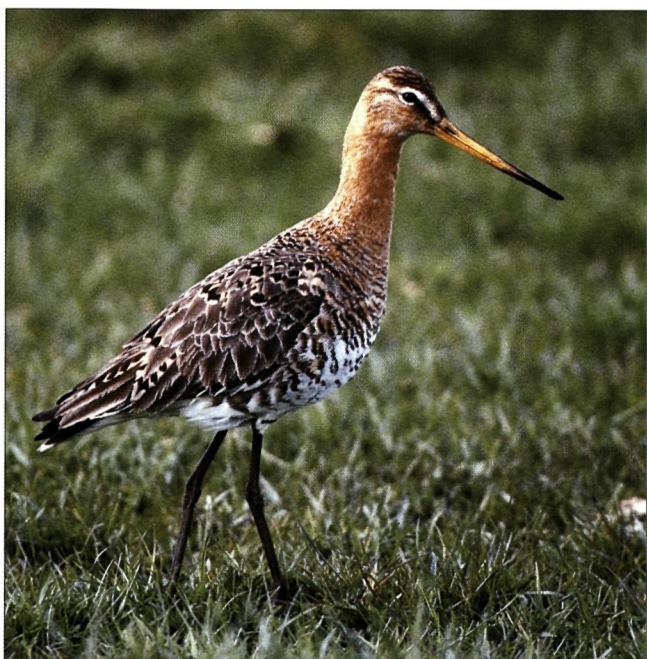
Bron: Tyson, K. & R. Smith (1999), Predicting the date of frog emergence in Devon. *British Wildlife*, juni 1999: 310.

VUURSALAMANDERS IN HET HAGELAND

De Vuursalamander *Salamandra salamandra* is een prachtige zwart-geel gekleurde landsalamander die op slechts weinig plaatsen in Vlaanderen voorkomt. De soort is gebonden aan bossen met een vochtig microklimaat en met bronnetjes of bronbeken waarin de larven zich kunnen ontwikkelen. De meeste vindplaatsen zijn gelegen in de Vlaamse Ardennen. In het Brusselse gaat de soort sterk achteruit. Ook in Voeren zijn er sinds 1990 geen waarnemingen meer (Schops 1999). Over de situatie in het Hageland (Vlaams Brabant) was er lang onduidelijkheid. Bauwens & Claus (1996) betwijfelden zelfs of hier (nog) natuurlijke populaties voorkomen. Gericht zoekwerk van de Amfibieën- en Reptielenwerkgroep van de JNM heeft hierover alle twijfels weggenomen. Er zijn goed gedocumenteerde waarnemingen uit Holsbeek (Sint-Pieters-Rode) in 1997, 1998 en 1999, uit Tielt-Winge (Houwaart) in 1999 (tot 16 ex. op 1 dag én larven) en één nog onbevestigde waarneming uit Lubbeek.

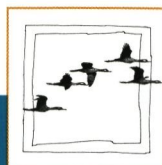
Bron: Bosch, H., Berwaerts K. & Aerts K. (1999). Inventarisatie van de vuursalamander in het Hageland. *Het Puitje* jg. 4(1999) nr. 2.

Referentie: Bauwens, D. & K. Claus (1996). *Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen*. De Wielewaal, Turnhout.

Grutto

(Foto: A.C. Zwaga)

Vogels

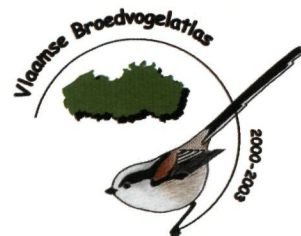
VLAAMSE BROEDVOGELATLAS: VRIJWILLIGERS GEZOCHT!

De laatste volledige inventarisatie van de broedvogels in Vlaanderen dateert alweer van de jaren '70. Ondertussen is er heel wat veranderd: een groot aantal soorten is erop achteruit gegaan (vb. Veldleeuwerik), anderen doen het dan weer goed (vb. Sperwer) en dan zijn er nog de steeds talrijker optredende 'exoten' (vb. Canadese gans).

Van de zeldzame soorten en de koloniebroeders is er wel informatie dankzij het project 'Bijzondere Broedvogels in Vlaanderen', maar over de algemenere soorten is er vrijwel geen informatie. Ook van Huismus en Spreeuw willen we nu wel eens weten hoe het ermee gaat in Vlaanderen! De gegevens zullen zowel wetenschappelijk als naar het beleid toe van groot belang zijn.

De Vlaamse Broedvogelatlas is een gezamenlijk project van het Instituut voor Natuurbehoud, AMINAL Afdeling Natuur, De Wielewaal vzw, Natuurreervaten vzw, Vlavico, JNM, Likona, Ankona en de verschillende provincies. De algemene coördinatie en de gegevensverwerking gebeurt op het Instituut voor Natuurbehoud (contactpersonen: Glenn Vermeersch en Anny Anselin). De fijnere coördinatie gebeurt door een netwerk van regiocoördinatoren, verspreid over heel Vlaanderen. De Wielewaal heeft reeds een groot aantal coördinatoren aangeleverd. Indien je niet weet wie dat in jouw streek is, bel ons even op of stuur ons een briefje en we geven je de naam en telefoonnummer van die personen door! Alle medewerkers krijgen een uitgebreide handleiding. De inventarisatie loopt gedurende 3 seizoenen, te beginnen in 2000.

Inlichtingen: Joris Bracquené, 014/47 29 52; e-mail joris.bracquené@wielewaal.be

WEIDVOGELBESCHERMING: HEEFT HET ALLEMAAL WEL ZIN ?

In Nederland is er reeds een lange traditie van weidevogelbescherming, waaronder het plaatsen van nestbeschermers. Ook in Vlaanderen kunnen nu sinds kort in bepaalde gebieden beheersovereenkomsten afgesloten worden voor weidevogelbeheer. Het nut wordt door sommige vogelbeschermers wel eens in vraag gesteld.

In een recent rapport werden de resultaten in Nederland geëvalueerd. Globaal gezien is het resultaat positief. In gebieden met bescherming worden dubbel zo veel kuikens per broedpaar voortgebracht dan in gebieden zonder beschermingsmaatregelen. Verder zijn er grote verschillen afhankelijk van de soort en de teelt. Het succes bij Grutto en Tureluur, soorten met een kort broedseizoen, is minder groot dan bij Kievit of Scholekster. Bovendien blijken nesten van Grutto en Tureluur moeilijker te vinden. Ondanks voorzorgmaatregelen is beweidings voor de weidevogels steeds minder gunstig dan maaien.

Bron: Teunissen, W.A. (1999). Evaluatie vrijwillige weidevogelbescherming. *SOVON-onderzoeksrapport 1999/05*. SOVON, Beek-Ubbergen.

Natuurbeheer

OMVORMING NAALDHOUTBESTANDEN

In het provinciaal domein Bulskampveld te Beernem loopt een project voor de omzetting van naaldhoutbestanden naar heide. Aanleiding was stormschade in een bestaande dennenaanplant. Spontaan verscheen Struikheide op de open plekken. De ondergrond bestaat uit zand. Het gebied is in principe vochtig, maar wordt ontwaterd. Op de vochtige plaatsen (greppels) groeien Pitrus en veenmossen.

Eerst was er een massale opslag van berken en bramen. De berken werden gehakt en het perceel werd gedurende enkele jaren begraaasd door schapen en geiten. Hierdoor werden de bramen onderdrukt en nieuwe boomopslag tegengegaan. Maar ook de heideplantjes werden opgegeten. Het gevolg was dominantie van Pitrus. Door maaien en verwijderen van het maaisel gedurende de voorbije twee jaar is er in korte tijd een interessantere evolutie, waarbij een soortenrijk pijpenstrootjesgrasland ontstond met ondermeer Waternavel, Vleugeltjesbloem, Pilzegge e.d. De Pitrus ging duidelijk achteruit. Een praktisch probleem zijn de stobben, die een machinaal maaien met de maaibalk in de weg staan.

In het kader van een natuurontwikkelingsproject van de provincie wordt het perceel uitgebreid. De humusrijke bovenlaag van dennennaalden zal worden afgeschraapt. Door het Instituut voor Natuurbehoud werden stalen van de zaadbank genomen en in kiemprouwen uitgetest. Verder wordt gedacht aan een grasbeheer met Galloway-koeien of pony's.

Bron: Pauwel Bogaert, meegedeeld via natuur@listbot.com.

HISTORISCH NATUURBEHEER IN LIMBURG

Hoog gewaardeerde natuurtypen, zoals blauwgraslanden en heiden, danken hun ontstaan aan een verdwenen landbouwsysteem. Veel technieken in het natuurbeheer zijn nog steeds afgekeken van oude landbouwmethoden. Informatie over de wijze waarop landbouwers vroeger omgingen met het land en de natuur, is dan ook van grote betekenis.

In 1985 werd op vraag van Willy Vanlook, toenmalig conservator van de Vallei van de Zwarte Beek, een onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop de boeren te Koersel en Hechtel (Limburg) in de eerste decennia van de twintigste eeuw hun land bewerkten. Daarbij was bijzondere aandacht geschonken aan de jaarlijks terugkerende ingrepen op de permanente vegetaties van de heiden en de beekvalleien. Het resultaat van dat onderzoek werd in 1986 gepubliceerd in *Het Oude Land van Loon* (jaargang 41:79-111) en in 1988 in een geïllustreerde vorm in *Natuurreservaten* (jaargang 10(5):132-138).

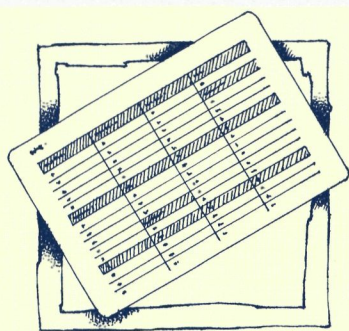
Van augustus 1994 tot december 1996 is op en rondom het Kempisch Plateau een nieuwe reeks gesprekken gevoerd over dezelfde onderwerpen. Er zijn ca. 180 gesprekken gevoerd, met net geen honderd informanten, waarvan het gemiddelde geboortjaar 1913 is. De ondervraagde personen wonen verspreid over een oppervlakte van ca. 900 km². Volgende streken kregen veel aandacht: de vallei van de Aabeek, van de bron tot de gemeente Beek, de Nete te Hechtel en Eksel, het vijvergebied tussen Genk en Diepenbeek, de grote heiden ten oosten van Houthalen en Zonhoven en de Solterheide te Neerglabbeek.

Uit de neerslag van de gesprekken is, naar het voorbeeld van de publicatie uit 1986, een omvangrijke synthese gemaakt, die nu te boek gesteld is. Het resultaat van de gesprekken werd aangevuld met uitgebreide referenties en een bijkomend hoofdstuk met een historische duiding bij een van de verdwenen landgebruiksvormen (kleinschalige irrigatie). Een veertigtal foto's uit de referentieperiode werden op basis van de nieuw ingewonnen informatie van een legende voorzien.

Met deze enquête is voor het eerst, en misschien ook voor het laatst, een grote, en uit eerste hand verzamelde, hoeveelheid informatie beschikbaar gekomen over het gebruik dat de boeren destijds maakten van de heiden en van het grasland in de beekvalleien. Een op die wijze ontstane tekst bestaat voor geen enkele andere Europese heidezone (van Denemarken tot en met Frankrijk). Het resultaat is een geïntegreerd beeld van het functioneren van het landschap in de eerste decennia van de twintigste eeuw, voor de mechanisatie van de landbouw en voor het op grote schaal gebruiken van stikstof als mest. Dit onderzoek in de Limburgse Kempen liet toe verkerende inzichten van buitenlandse oorsprong recht te zetten en zodoende meer houvast te bieden bij het bepalen van het voor deze verlaten landbouwgronden op te zetten beheer.

Het boek *"Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950). Twee honderd gesprekken samengevat"* is van de hand van Joël Burny en werd uitgegeven door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Het is te koop in de Wielewaalboekhandel.

Joël Burny, A.Vesaliuslaan 8, 3500 Hasselt

activiteiten kalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

JANUARI

2

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema : Mossen) -b- 10 u infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- Peter Toleneer -e- 12 u -info- Herman Derder 053/80 01 10.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve wandeling in de Riebos te Lommel -b- 8u30 P. Blauwe Kei, Sas 1, Lommel -l- Jan De Schepper 014/81 12 53 -e- 12u30 -m- laarzen en verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -l- Albert Van Otten -e- 12u15.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- Rik Biddelo -e- 16u30.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

3

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Tongerlo -b- 9u15 Kerkplein, Tongerlo -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

Lier. Verrassingsactiviteit voor kinderen jonger dan 8 jaar -b- 14 u Bogaertsheide 16, Kessel -l- Herman Dhondt 03/489 28 86 -e- 16u30 -m- warme kledij -info- telefonisch inschrijven bij Herman Dhondt.

4

Lier. Knutselactiviteit voor kinderen tussen 8 en 12 jaar -b- 14 u Bogaertsheide 16, Kessel -l- Herman Dhondt 03/489 28 86 -e- 17u30 -m- warme kledij -info- telefonisch inschrijven bij Herman Dhondt.

7

***Turnhout.** Natuureducatieve diavoordracht over de Pyreneeën -b- 20 u 't Steentje, Grote Markt 44, Turnhout -l- Luc Van Gompel -e- 23u.

8

Wulp. Driekoningentocht op de Hoge Mierdse Heide -b- 19 u Kerkplein, Sint-Bavokerk, Oud-Turnhout -l- Ludo Huibrechts 014/45 06 46 -e- 22 u.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 17 u.

9

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vogeltocht naar Bath, Markiezaatmeer en Oesterdam -b- 8u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel, P. achter technische dienst -l- Luc Van Schoor 03/353 09 77 -e- 16u30 -m- verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer, stevig schoeisel, enkele guldens en picknick met drank -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 8u45 aansluiten aan het kruispunt Leugenberg te Ekeren of om 13u15 aan café Bath aan de Schelde.

Brugge. Stootvogeltelling -b- 9 u Dampoort, Brugge -l- Frank De Scheemaeker -e- 12u30 -m- determinatiegidsen.

***Brussel.** Natuureducatieve watervogelwandeling op de Plas van Walem -b- 9 u kerk van Walem -l- Jean-Pierre Verduystert 015/71 24 94 -e- 12 u -m- verrekijker, telescoop, laarzen en vogelgidsen.

Groot-Haaltert. Roofvogeltelling -info- telefonische afspraak met Geert Elskens 053/83 53 63.

***Kievit.** Natuureducatieve wandeling in Het Blak te Beerse -b- 9 u P. Blakheide, zijstraat van Rijkvorselsesteenweg, Beerse -l- Koen Van Nyen -e- 12 u -m- verrekijker, telescoop, laarzen en vogelgids.

Midden-Kempen. Wintertelling van roofvogels in de ganse regio -b- 9 u P. Ecocentrum, Mol -l- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12 u.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos -b- 14u30 kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -e- 17 u -m- laarzen.

***'s Heerenbosch.** Nestkastenverkoop -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Jan Van Belle en Paul Van Geet -e- 18 u -m- geld -verkoop en advies van nestkasten, voedertafels, voederbollen, enz.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling in het Kluisbos te Kluisbergen -b- 14 u P. recreatiedomein Kluisbos, zwemkom, Poltsestraat, Ruken -l- Karel De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, veldgidsen en verrekijker -info- mogelijkheid tot napraten in een taverne achteraf.

***Westland.** Natuureducatieve watervogelwandeling in de Verdrongen Weide -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Patrick Debeuf 056/53 24 62 -e- 12 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker.

***Zemst.** Natuureducatieve watervogelwandeling in de omgeving van Weerde -b- 9 u kerk van Weerde -l- Rudy Willockx -e- 12 u -m- verrekijker, ev. telescoop en vogelgids -info- kleine verplaatsing met carpooling.

10

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Sint-Jozef-Olen -b- 9u30 Den Hertog, Kanaal, Sint-Jozef-Olen -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

14

Lier. Vergadering van de plantenwerkgroep -b- 20 u clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -info- Evie Verboven 03/455 35 30 -e- 22 u.

15

Brugge. Wetlandtelling in de Achterhaven van Brugge -b- 9 u P. nv De Jaegher, Havenstraat 9, Brugge -l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 -e- 12u30 -m- excursiekledij, verrekijker en vogelgidsen.

Groot-Haaltert. Nieuwjaarsreceptie -b- 19 u jeugdcentrum De Kouter, Middelkouter 10, Haaltert -l- Peter Van der Hoeven.

Klein-Brabant. Beheerswerken in de Schorren van Branst -b- 13 u Oude Post, Benedenstraat, Branst-Bornem -l- Luc Peeters 03/899 15 88 -e- 17 u.

Land van Waas-Noord. Beheerswerken: Wilgen knotten -b- 13u30 Natuurhuis Panneweel, Krekeldijk 2, Meerdonk -l- Jan D'Hollander 03/770 64 26 -e- 17 u.

***Mechelen.** Natuureducatieve infoavond: "De slakken van België" -b- 20 u zaal taverne Equator, Melaan 40, Mechelen -l- Kurt Jordaens -e- 23 u.

Noord-Limburg. Watervogeltelling in de Maasvallei -info- Peter Van Rooy 0031/4954 94 713 (NL).

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltelling -info- Filiep T'Jollyn 056/68 75 80.

Wulp. Ledenavond met bestuursverkiezing -b- 20 u De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- Ludo Huibrechts 014/45 06 46 -e- 22u45.

Zemst. Beheerswerken in het Poelenbroek -b- 9 u -l- Léa Vavedin, Mark Vermeulen en Rudy Willockx -e- 17 u -m- werkhandschoenen, spade, snoei- of takkenschaar en koevoet -info- broodjes en dranken worden voorzien.

Zwalmvallei. Ledenfeest: feestelijke maaltijd en gezellig samenzijn -b- 19u30 feestzaal Le Bouquet, Grotstraat 2, Kerkplein, Grotenberge, over ingang van Domein Breivelde -info- inschrijven door storting van 1000 F/persoon op rekening 890-5440544-39 van afdeling Zwalmvallei, Wurmendries 111, Zottegem met vermelding "Ledenfeest + aantal personen".

16

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling naar de Ekerse Putten -b- 13u30 P. aan kerk van Ekeren -l- Marc Smolders -e- 16u30 -m- laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vogeltocht langs de Oostkust -b- 7u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel, P. achter technische dienst of 13 u café Tivoli, Vuurtorenwijk Oostende, kustweg naar Bredene -l- Ward Boeykens 03/440 83 72 -e- 17 u -m- verrekijker, telescoop, veldgidsen, vogelgids, fototoestel, laarzen of stevig schoeisel en picknick.

***Brussel.** Natuureducatieve ganzenocht naar de Uitkerkse Polder en Damme -b- 8u30 metro H. Burgmann of 10 u kerk van Uitkerke (nabij Blankenberge) -l- Eric De Leeuw 02/726 49 46 -e- 17 u -m- verrekijker, telescoop, vogelgidsen, winterkledij en picknick -info- voor carpooling vooraf bellen naar Lut Mertens 02/524 28 52; bij ijzel gaat deze tocht niet door.

***De Putter.** Natuureducatieve vogelwandeling naar de kijkwand Klein Boom -b- 10 u P. Gemeentelijke Feesthallen, Mechelsesteenweg, Putte -l- Eddy Mampaey 015/75 26 45 -e- 12 u -m- verrekijker en determinatiewerken.

Groot-Haaltert. Roofvogeltelling -info- telefonische afspraak met Geert Elskens 053/83 53 63.

Lier. Beheerswerken in de Steenbeemden -b- 9 u en 14 u herberg 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- Maarten Jacobs 03/484 66 18 -e- 16u30 -info- materiaal is ter plaatse.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve dagtocht naar de Westerschelde en de Braakman (NL) -b- 8 u restaurant De Braakman, Patrijzenlaan 3, Hoek (NL) -l- Philippe Deprez 050/34 78 24 -e- 18 u -m- verrekijker en laarzen.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve watervogelwandeling op de Molse Zandputten -b- 8u30 brug Mol-Donk, aan de kant van Mol, P. NZM -l- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12u30 -m- verrekijker en telescoop.

Moervaart-Zuidlede. Beheerswerken in de Turfmeersen: Riet maaien, snoeien en opruimen -b- ingang De Turfmeersen, Moerbeke-Waas -l- Gerrit Naudts 09/355 66 26 of Danny De Waele 09/355 17 61 -m- werkhandschoenen en laarzen.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve wandeling in het Olens Broek -b- 8 u Netebrug over ring Herentals, Oudstrijderslaan -l- Eddy Vercammen 014/22 41 70 -e- 12 u.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling op de Kruiskensberg -b- 14 u café 't Schipke, Niemandshoek, Herenthout -l- Chris Segaert 015/22 01 06 -e- 16 u.

Noord-Limburg. Watervogeltelling aan de Plassen van Noord-Limburg -b- 8u15 kruispunt Lommel-Barrier -l- André Geypen -e- 12 u.

***Oostende.** Natuureducatieve ganzenwandeling in het Damse en observatie van wintervogels in de Baai van Heist -b- 14 u Markt van Damme -l- Guido Orbie -e- 17u45 -m- verrekijker en laarzen -info- Jacqueline Claerhout 059/30 22 09.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve vogelobservatiewandeling aan de Bolveerput te Semmerzake -b- 9 u Bolveerput, Grenadierslaan, baan Eke-Semmerzake, aan de Scheldebrug, aan de kant van Semmerzake -l- Franklin De Grootte 09/362 61 91 -e- 12 u -m- vogelgidsen, verrekijker, ev. telescoop en laarzen.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het Molsbroek -b- 13u30 kerk van Baasrode of 14 u caf  teria Molsbroek -l- F. Van den Broeck en F. Van Havermaet -e- 17u30 -m- verrekijker.

***s Heerenbosch.** Nestkastenverkoop -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Jan Van Belle en Paul Van Geet -e- 18 u -m- geld -info- verkoop en advies van nestkasten, voedertafels, voederbollen, enz.

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltelling -info- Filip T'Jollyn 056/68 75 80.

Westland. Roofvogeltelling in de regio groot Ieper -b- 13u30 -info- Mario Hanssens 056/53 05 73 -e- 17 u -m- verrekijker en warme kledij.

17

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Westerlo -b- 9u15 De Beeltjes, Hollandsedreef 18, Westerlo -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

19

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve diavoordracht over een trektocht door Centraal Nieuw-Guinea: Irian Jaya -b- 20 u Keurvels-zaal, Zoo van Antwerpen, Koningin Astridplein, Antwerpen -l- Lode Van Dievel -e- 22 u.

***Mechelen.** Natuureducatieve infoavond over het Steenuilenproject -b- 20 u zaal taverne Equator, Melaan 40, Mechelen -l- Wim Massant 015/42 02 18 -e- 23 u.

21

***Voorkempen.** Natuureducatieve diavoordracht over de natuur van Florida -b- 20 u Kasteelhoeve, Kasteellaan 81, Westmalle, aan de kerk -l- Frans Kerstens 03/383 19 40 -e- 22u30.

***Zuidwest-Brabant.** Natuureducatieve diavoordracht over paddestoelen aanvullend op de paddestoelencursus van vorig jaar -b- 20 u Onze-Lieve-Vrouwcentrum, Ninoofsesteenweg 7, Halle -l- Marc Boone en Hans Vermeulen -e- 23 u.

22

***Antwerpen-Zuid.** Ledenavond: Infoavond over het Steenuilenproject en diavoordracht over Fort VII en dia's van en over Wielewalers

-b- 20 u kasteel Steytelinck, Sint-Bavostraat, Wilrijk -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 22u45.

Brugge. Beheerswerken op de Romboutswerve -b- 9 u en 13 u ingang Romboutswerve, Damme -l- Rudy Deplae 050/37 50 73 -e- 17 u -m- aangepaste werkkledij en handschoenen.

Groot-Haaltert. Beheerswerken op de Keelman -b- 8u45 aan De Pelsmaeker, aan lichten, Expressweg N45 -l- Axel Neuckermans 054/32 45 29.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in Lier-Anderstad: Vogel kijken voor iedereen -b- 14 u P. Cultureel Centrum De Mol, Aarschotsesteenweg 3, Lier -l- Marc Vermeylen 03/481 94 79 en Karl Van Rompaey 03/488 44 91 -e- 16u30 -m- verrekijker en vogelgidsen.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve diavoordracht: "Op tocht door India" -b- 20 u Ontmoetingscentrum Palethe, Jeugdlaan 1, Overpelt -l- Leon Plessers -e- 22u30.

***Schelde-Leie+Zwalmvallei.** Natuureducatieve infoavond: "Natuurebeleving in het jaar 2000" -b- 20 u Provinciaal Natuureducatief Centrum De Kaaihoeve, Oude Scheldestraat 16, Meilegem (Zwalm) -l- Ivan Steenkiste 09/380 19 30 -e- 22u30 -info- inkom is gratis.

Westland. Vrijstelling van planten op wegbermen en weiden -b- 13u30 Molenhoek, Beselarestraat, Geluwe -l- Luc De Poortere 056/31 39 39 -e- 17 u -m- verrekijker, laarzen, schop en zeis.

23

Brugge. Natuureducatieve dagtocht naar Duinkerke en de Pl  tier d'Oie (FR) -b- 8 u P. aan voorkant station van Brugge -l- Johan De-buck -e- 19 u -m- picknick met warme drank en Frans geld -info- carpooling.

***Brussel.** Natuureducatieve diavoordracht over inheemse dag- en nachtroofvogels -b- 15 u Cultureel Centrum Westrand, 2   verdieping, zaal 304, Kamerijklaan, Dilbeek -l- Guy Robbrecht -e- 18 u.

***Gentse Bryologische Werkgroep.** Natuureducatieve determineeravond over mossen -b- 19u30 Veldbiologisch Centrum De Elzenhoeve, A. Catriestraat 183, Drongen -l- Serge Hoste -e- 22u30.

Groot-Haaltert. Roofvogeltelling -info- telefonische afspraak met Geert Elskens 053/83 53 63.

***Krekel-Anzegem.** Natuureducatieve wandeling te Ingooigem -b- 14 u kerk van Ingooigem -l- Erik Cooman 056/68 12 60 -e- 17 u -m- verrekijker en laarzen.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve wandeling in Hof ter Saksen te Beveren: Het hoe en waarom van nestkasten -b- 10 u hoofd-ingang, Haasdonkbaan 101, Beveren -l- Chris De Buyzer 03/775 34 18 -e- 12u30.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve wandeling naar Kijkverdriet en omgeving -b- 9u30 Zwembad van Sint-Niklaas, rond punt, Parklaan of 10 u Steenbakkerij, Steendorp -l- G. Heyrman -m- verrekijker en vogelgidsen.

***Mechelen+Zemst.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- 7u45 kerk van Zemst, Stationsstraat, ter hoogte van de kerk of 8 u parking achteraan NMBS station Mechelen -l- Luc Lens -e- 19 u -m- laarzen, verrekijker, telescoop, determinatiewerken, picknick en enkele guldens -info- inschrijven noodzakelijk voor 15 januari bij Ides Vandevoorde 015/33 02 41; prijs 300 F/studenten, 400 F/leden en 500 F/niet-leden.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Maasvallei -b- 8 u Marktplein van Eksel -l- Albert Geuens -e- 13 u.

***Ronse.** Natuureducatieve dagtocht naar de polderstreek van Damme en het havengebied van Zeebrugge -b- 9 u station van Ronse, Stationsstraat of 9u30 P. Sint-Martinuskerk van Petegem-Deinze -l- Philippe Moreaux 055/21 88 87 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker, warme kledij, picknick en warme drank -info- we pikken ook mensen op aan de brug van Damme om 10u30, best even Philippe Moreaux verwittigen.

***s Heerenbosch.** Nestkastenverkoop -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Jan Van Belle en Paul Van Geet -e- 18 u -m- geld -info- verkoop en advies van nestkasten, voedertafels, voederbollen, enz.

***Turnhoutse afdelingen.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- 6u50 stoplichten gemeentehuis Oud-Turnhout, of 7uP. Cultureel Centrum De Warande, Warandestraat 42, Turnhout of 7u10 Kerkplein, Beerse-Centrum -l- Paul Prinsen -e- 19 u -m- verrekijker, telescoop, laarzen, picknick en enkele guldens -info- inschrijven door storting van 350 F/leden, 400 F/niet-leden en 300 F/JNM'ers op rekening 001-1785968-80 van afdeling Turnhout en telefoneren naar Gilbert Loos 014/41 21 16.

24

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Tongerlo -b- 9u15 Abdijplein, Tongerlo -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

27

***Brugge.** Natuureducatieve diavoordracht over Spaanse excursiegebieden –b- 20 u Chalet Rethorica, langs Albert I-laan, naast gemeentehuis, Sint-Michiels (Brugge) –l- Yan Verschueren en Patrick Keirsebilck –e- 23 u.

28

***Lier.** Natuureducatieve infoavond over de jachtwetgeving –b- 20 u clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier –l- Wim De Koninck –e- 22u30 –info- Marc Vermeylen 03/489 28 86.

***Meetjesland.** Natuureducatieve diavoordracht over de natuur bij onze Zuiderburen –b- 20 u Centrum voor Zelfstandige Ondernemers, Garenstraat 10, Eeklo –l- Antoine Van Damme en Carlos Pauwels –e- 22u30.

29

Brechtse Heide. Beheerswerken in De Kooldries: Maaien van rietveld –b- 9 u aan chalet van reservaat, Papenstraatje, Brecht –l- Hans Frijters –e- tot werken gedaan zijn.

***Gent.** Natuureducatieve filmvoordracht: "Struggle for life" en "Het levende woud" –b- 20 u Dienstencentrum, Braemkasteelstraat 41, Gentbrugge –l- Florent Van Opstal –e- 22u30 –m- inkom 60 F/persoon, kinderen tot 12 jaar gratis.

Ninove. Ledenfeest van afdeling Ninove –b- 19u30 plaats nader te bepalen –info- gelieve vooraf in te schrijven bij Herman De Kegel 054/33 33 01.

***Noorderkempem.** Natuureducatieve vogelwandeling op de Linkeroever te Antwerpen en in Saeftinge –b- 8u30 P. De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout –l- Joris Elst 0477/21 60 56 of 03/669 69 16 –e- 13 u –m- verrekijker en telescoop.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder –b- 9 u Galerij Salix, Dorpsplein, Vlassenbroek (Dendermonde) –info- Lieve Gielis 052/21 02 59 –e- 13 u –m- werkkledij en werkhandschoenen, laarzen, bijl en zaag.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve uilenwandeling in de Kevie –b- 19 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 22 u.

30

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve ganzenocht naar Nederland –b- 8 u Atheneum, hoek Van Straelenstraat en Rooseveltplein, Antwerpen –l- Roger Huysmans en Charles Labens –e- 17 u –m- stevige wandelschoenen, verrekijker, picknick en guldens –info- inschrijven door storting van 450 F/persoon op rekening 000-0087473-76 van afdeling Antwerpen-Centrum en dit voor 15 januari.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar Schouwen-Duiveland (NL) –b- 8 u station Oude God, Lode Dossellei, Morsel, P. achter technische dienst –l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 –e- 19 u –m- verrekijker, telescoop, warme regenvrije kledij en schoeisel, picknick en enkele guldens –info- mits de leiding te verwittigen kan men om 8u20 aansluiten aan het einde van de ring-Leugenberg te Ekeren; inschrijven is noodzakelijk door storting van 475, 425 of 375 F op rekening 000-0178083-88 en dit voor 15 januari.

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in de Baai van Heist en het stapelterrein –b- 9 u P. aan voorkant station van Brugge of 9u30 ingang Baai van Heist –l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 –e- 12u30.

***Brussel.** Natuureducatieve vogeltocht in het Mechels Broek –b- 9 u P. naast station NMBS van Mechelen –l- Rik Gielen 09/232 27 02 –e- 12 u –m- verrekijker, telescoop, vogelgids en laarzen –info- er wordt doorgerezen vanaf het station naar het Mechels Broek te Muizen.

***Denderland.** Natuureducatieve vogeltocht naar De Gavers te Harelbeke en de Verdrongen Weide te Ieper –b- 8 u station van Aalst –l- Herman Derder 053/80 01 10 en Jan Fosselle –e- 17 u.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve wandeling aan de Plassen te Heel en Panheel –b- 8 u gemeentehuis van Wellen –info- Yvon Princen 016/56 84 35 –e- 12 u.

Groot-Haaltert. Roofvogeltelling –info- telefonische afspraak met Geert Elskens 053/83 53 63.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) –b- 7u30 station van Bornem of 7u45 station van Puurs –l- Jan Van Belle –e- 17 u.

***Meetjesland.** Natuureducatieve paddestoelenwandeling in Het Leen –b- 14 u P. Het Leen, Gentsesteenweg, Eeklo –l- Chris Brugge-man 09/377 71 40 –e- 17 u –m- loop en paddestoelengids.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve dagtocht naar de Zwin- en Duinbosjes –b- 9 u kerk van Merelbeke-Centrum of 10 u P. Het Zwin –l- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 –e- 17 u –m- laarzen, gids, verrekijker, telescoop en picknick.

***Midden-Kempem.** Natuureducatieve ganzenocht naar Zeeland (NL) –b- 6u45 kerk van Wezel of 6u55 kerk van Gompel of 7 u kerk

van Mol-Centrum –l- Jan De Schepper –e- 18 u –m- verrekijker, warme kledij, laarzen en picknick met warme drank –info- inschrijven voor 24 januari bij Jef Sas 014/31 26 57.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in Het Plat –b- 14 u schapenstal, einde Palisstraat, Holven –l- Luc Winters –e- 17 u.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve ganzenocht naar Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee (NL) –b- 8 u P. Heilig-Hartkerk, Antwerpsestraat (A12), Boom –l- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 –e- 19u30 –m- verrekijker, warme regenvrije kledij en schoeisel, picknick en guldens –info- inschrijven door storting van 430 F/volwassenen en 300 F/16 jarigen op rekening 733-2323300-83 van Vogelwerkgroep Wielewaal Klein-Brabant en dit voor 16 januari.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve landschapswandeling te Nokere met bezoek aan het natuurreservaat Het Kordaelbos –b- 14 u kerk van Nokere, hoek Kasteeldreef en Nokeredorpstraat –l- Lieve Kinds 09/383 71 39 –e- 17 u –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** Nestkastenverkoop –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Jan Van Belle en Paul Van Geet –e- 18 u –m- geld –info- verkoop en advies van nestkasten, voedertafels, voederbollen, enz.

***Waregem.** Natuureducatieve landschapswandeling op de Koppenberg –b- 14 u kerk van Nukerke –l- Baudewijn Declerck 056/60 02 17 –e- 16u30 –m- traject is vrij makkelijk toegankelijk voor kindergang; na de wandeling houden we onze traditionele nieuwjaarsdrink.

31

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Oevel –b- 9u30 Kerkplein, Oevel –l- Oscar Toelen 014/23 43 37 –e- 12 u.

FEBRUARI

4

***Brugge.** Natuureducatieve diavoordracht over de Kraanvogel –b- 20 u Ontmoetingscentrum BBL, Grote Markt, Brugge –l- Guido Orbie 050/39 60 92 –e- 23 u –m- inkom 100 F/persoon.

***Midden-Kempem.** Natuureducatieve diavoordracht over natuurparken in Noord-Amerika en Brazilië –b- 20 u Sint-Jan Berchmanscollege, Mol –l- Mark Meeus en Dirk Cleiren –e- 23 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve diavoordracht: "Op natuurexcursie op de Galapagoseilanden" –b- 20 u Ontmoetingscentrum Palthe, Jeugdlaan 1, Overpelt –l- Hubert Lahaen –e- 22u30.

***Turnhout.** Natuureducatieve diavoordracht over Zuidelijk Afrika –b- 20 u 't Steentje, Grote Markt 44, Turnhout –l- Luc Van Gompel –e- 23u.

5

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve determinatie-avond (Thema: Slakkenhuisjes) –b- 20 u lokaal De IJsvogel, Fort VII, Legerstraat 40, Wilrijk –l- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 –e- 22u30 –m- inheemse slakkenhuisjes (zoetwater- of landslakken) en ev. slakkengids.

Lier. Beheerswerken in de Steenbeemden –b- 9 u en 14 u herberg 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel –l- Maarten Jacobs 03/484 66 18 –e- 17 u –info- materiaal is ter plaatse.

***Netevallei.** Natuureducatieve diavoordracht: "Hekserij en volksgeleed rond plant en dier" –b- 20 u Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hal-laar –l- Mien Verdingh –e- 22 u.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie –b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 17 u.

***Zuid-West-Brabant.** Natuureducatieve paddestoelendeterminatie: Microscopisch onderzoek –b- 14 u Destelheide –info- Jacques Boone 02/380 25 53 –e- 17 u.

6

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht naar Schouwen-Duiveland (NL) –b- 7u30 stipt P. aan voorkant station van Brugge –l- Guido Orbie 050/39 60 92 –e- 19 u –m- verrekijker, telescoop, veldgidsen, warme excursiekledij en picknick met warme drank –info- carpooling.

***Brussel.** Natuureducatieve vogeltocht naar Goeree-Overflakkee (NL) –b- 8 u brug van afrit 11 van E19 Brussel-Antwerpen, parkeren op de baan naar Weerde –l- Manu D'Hoore 02/538 32 31 –e- 17 u –m- verrekijker, telescoop, warme kledij, picknick met warme drank en enkele guldens –info- bij ijzel gaat de tocht niet door; wie wil meerijden moet een week vooraf de gids opbellen.

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema: Winterkenmerken van bomen en struiken) –b- 10 u infobord, Burg.

Blanckaertdreef, Aalst -I- Antonia Geerts -e- 12 u -info- Herman Derder 053/80 01 10.

Dubbelloof-Westerlo. Eetdag in het parochiecentrum van Westerlo.
***Gent.** Natuureducatieve dagtocht naar de Zeeuwse Eilanden (NL) -b- 7 u Sint-Pietersplein, Gent -I- Daniël Danhieux 09/228 06 12 -e- 18 u (terug in Gent) -m- laarzen, warme kledij, handschoenen, hoofdeksel, verrekijker, telescoop, vogelgidsen en picknick -info- inschrijven door storting van 450 F/persoon op rekening 441-7053081-68 van afdeling Gent, kinderen onder 12 jaar kunnen gratis mee.

Groot-Haaltert. Roofvogeltelling -b- 14u30 Gotegemolen, Gote-gemstraat 1, grens Erpe-Mere en Haaltert -I- Geert Elskens 053/83 53 63 -e- 17 u.

***Mechelen.** Natuureducatieve watervogelwandeling in de regio Mechelen -b- 9 u P. station NMBS Mechelen -I- Jean Kiebooms 015/41 47 81 -e- 12u30 -m- laarzen, verrekijker en determinatiewerken.

***Meetjesland.** Natuureducatieve landschapswandeling in de Cuesta van het Meetjesland in en rond het Drongengoed -b- 9 u kruising Westvoordestraat en Drongengoedweg, Knesselare -I- Eric Blondia 09/374 49 47 -e- 12 u.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve wandeling in het Griesbroek te Balen-Olmen -b- 13u30 Straalmolen, Balen-Hulsen -I- Jan De Schepper 014/81 12 53 -e- 16u30 -m- laarzen.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -I- Albert Van Otten -e- 12u15.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -I- Luc Winters -e- 16u30.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve dagtocht naar Walcheren en Zuid-Beveland -b- 9 u P. Heilig-Hartkerk, Antwerpsestraat (A12), Boom -I- Luc Van Schoor -e- 17 u.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve landschapswandeling in de Maarkebeekvallei te Etikhove -b- 14 u kerk van Etikhove, Etikhoveplein -I- Jan Papegnies 055/31 10 67 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Westland.** Natuureducatieve watervogelwandeling in de Verdrongen Weide -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -I- Rudy Claeyss 057/20 24 54 -e- 12 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

***Zwalmballei.** Natuureducatieve wandeling in het Hasseltbos (Thema: Bomen in winterkleed) -b- 14 u Garage Haelterman, tussen kruispunt De Kat en N42 -I- Patrick Rouckhout 09/360 57 57 -e- 17 u -m- laarzen of stevig schoeisel, vogelgidsen en verrekijker.

7

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Heultje -b- 9u30 Kempische Ardennen 5, Heultje -I- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

11

***Kievit.** Natuureducatieve diavoordracht over inheemse roofvogels -b- 20 u zaal Lambeer, Beerse-Centrum -I- Guy Robbrecht -e- 22u30 -info- inkom 100 F/persoon; ten voordele van het Fonds voor Instandhouding van Roofvogels.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve diavoordracht over de Huis-mus -b- 20 u Cultureel Centrum Oude Pastorij, Essendonk 3, Essen-Centrum -info- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 22u30.

***Zuid-West-Brabant.** Natuureducatieve filmavond -b- 20 u Onze-Lieve-Vrouwcentrum, Ninoofsesteenweg 7, Halle -I- Florent Van Opstal -e- 22u30.

12

***Groot-Haaltert.** Het hoe en waarom van nestkasten -b- 9 u TC Vondelen, Vondelen 30, Denderhoutem -I- Axel Neuckermans 054/32 45 29 -e- 12 u.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in de Grote Netevallei -b- 14 u P. sporthal 't Stapveld, Steenweg op Herenthout, Berlaar -I- Hugo Van den Bosch 03/482 42 68 -e- 17 u.

Lier. Ledenvergadering met gezellig samenzijn -b- 19 u zaal 'Achter de Boek', Kesselsesteenweg 15, Berlaar -I- Marc Vermeylen -e- 23 u -info- inschrijven voor 1 februari door storting van 300 F/persoon op rekening 000-0606834-02 van Yves Peeters, Antwerpsestraat 120, Lier met vermelding van "Vleesschotel" of "Kaasschotel"; drank is niet in prijs inbegrepen.

Mechelen. Ledenavond -b- 19 u zaal Pius X, Kruisbaan 119, Mechelen -I- Gust De Weerd 015/41 97 27 -e- 23 u -info- inschrijven voor 7 februari bij Marijke De Graef 015/41 97 27; prijs 600 F/persoon; enkel voor leden.

Moervaart-Zuidlede. Beheerswerken in de Turfmeersen: Riet maaien, snoeien en opruimen -b- ingang De Turfmeersen, Moerbeke-

Waas -I- Gerrit Naudts 09/355 66 26 of Danny De Waele 09/355 17 61 -m- werkhandschoenen en laarzen.

Noord-Limburg. Watervogeltelling in de Maasvallei -info- Peter Van Rooy 0031/4954 94 713 (NL).

Noord-Limburg. Watervogeltelling aan de Plassen van Noord-Limburg -b- 8u15 kruispunt Lommel-Barrier -I- André Geypen -e- 12 u.

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltelling -info- Filiep T'Jolyn 056/68 75 80 of Jean-Marie Van den Meerschaut 056/68 04 58.

Waregem. Beheerswerken: Knotwilgenkapping op de oude spoorwegberm -b- achterkant van de P. van kliniek te Waregem -info- Peter Depodt 056/61 04 55 of Jean-Marie Van den Meerschaut 056/68 04 58.

13

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling te Lier-Anderstad -b- 13u30 P. van GB aan Ring, Lier -I- Roger Huysmans -e- 17 u -m- stevige wandelschoenen.

Brugge. Wetlandtelling in de Achterhaven van Brugge -b- 9 u P. nv De Jaegher, Havenstraat 9, Brugge -I- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 -e- 12u30 -m- excursiekledij, verrekijker en vogelgidsen.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de Plantentuin van Meise -b- 9 u kerk van Meise -I- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 12 u -m- verrekijker, bomengids en laarzen zijn noodzakelijk.

***De Putter.** Natuureducatieve vogelwandeling naar de kijkwand Klein Boom -b- 10 u P. Gemeentelijke Feesthallen, Mechelsesteenweg, Putte -I- Eddy Mampaey 015/75 26 45 -e- 12 u -m- verrekijker en determinatiewerken.

***Gent.** Natuureducatieve wandeling in de Bourgoyen-Ossemers te Gent -b- 14 u aan de molen, einde Mahatma Ghandistraat, Gent -I- Daniël Danhieux 09/228 06 12 -e- 17 u -m- verrekijker, gidsen en telescoop.

***Meetjesland.** Natuureducatieve ganzen- en zwanentocht in het Krengegebied -b- 13u30 P. sporthal, B. Pussemierstraat, Eeklo -I- Marc Boone en Luc Bekaert -e- 17 u.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve watervogelwandeling op de Molse Zandputten -b- 8u30 brug Mol-Donk, aan de kant van Mol, P. NZM -I- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12u30 -m- verrekijker en telescoop.

Moervaart-Zuidlede. Beheerswerken in de Turfmeersen: Riet maaien, snoeien en opruimen -b- ingang De Turfmeersen, Moerbeke-Waas -I- Gerrit Naudts 09/355 66 26 of Danny De Waele 09/355 17 61 -m- werkhandschoenen en laarzen.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in het Mechels Broek -b- 14 u Brughuis, Muizenhoekstraat 7, Muizen -I- Ann Pinceel -e- 16 u -m- laarzen.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos -b- 14u30 kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -e- 17 u -m- laarzen.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve ganzentocht naar Zeeland (NL) -b- 8 u Onze-Lieve-Vrouwkerk, Nieuwstraat, Essen-Centrum -I- Frans Broos 03/667 43 52 -e- 18 u -m- verrekijker, ev. telescoop, vogelgidsen en picknick met warme drank.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar Goeree-Overflakkee (NL) -b- 6 u Hechtel kruispunt of 6u20 gemeentehuis van Overpelt of 6u50 kerk van Lommel -I- Albert Mertens -info- inschrijven bij Albert Mertens 011/64 94 00; niet-leden kunnen laatste week voor excursie ook inschrijven.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve vogelobservatiewandeling aan de Bolveerput te Semmerzake -b- 9 u Bolveerput, Grenadierslaan, baan Eke-Semmerzake, aan de Scheldebrug, aan de kant van Semmerzake -I- Franklin De Groote 09/362 61 91 -e- 12 u -m- vogelgidsen, verrekijker, ev. telescoop en laarzen.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve dagtocht naar de Uitkerkse Polder en de Baai van Heist -b- 8u30 Gedempte Dender, Dendermonde of 10 u kerk van Uitkerke -I- Steven De Saeger -e- 17 u -m- verrekijker.

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltelling -info- Filiep T'Jolyn 056/68 75 80 of Jean-Marie Van den Meerschaut 056/68 04 58.

***Westland.** Natuureducatieve dagtocht naar het Veerse Meer (NL) -b- 8u30 station van Ieper -I- Chris Beel 057/20 39 68 -e- 19 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker -info- we starten met enkele wagens vanaf het station van Ieper.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- P. GB Tongeren -info- voorinschrijven bij Martin Ketelslegers 0477/79 14 35 of Laurent Merken 089/41 14 14.

14

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Ten Aard -b- 9u30 Aartshof, Dr. Van de Perrestraat 443, Ten Aard -I- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

16

***Oostende.** Natuureducatieve infoavond: "Plantenfamilies leren kennen" -b- 20 u Den Anklap, Leffingestraat 85, Oostende -l- Gaby Devriendt -e- 23 u -info- Jacqueline Claerhout 059/30 22 09.

19

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve diavoordracht over amfibieën rondom ons en de Gladde slang -b- 20 u bovenzaaltje van kasteel Steytelinck, Sint-Bavostraat, Wilrijk -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 22u30 -m- inkom 75 F/persoon of 150 F/gezin.

***Brussel.** Natuureducatieve avondwandeling rond uilen -b- 20 u kerk van Humbeek (Grimbergen) -l- Frank Van Houte 02/270 84 37 -e- 23 u -m- laarzen en lampje.

Lier. Beheerswerken in en om 't Goemerke: Knotten van wilgen -b- 9 u en 14 u Aralstation, Lierse Steenweg, afslag Broechem, Lier -l- Goemer Verstockt 03/488 40 10 -e- 17 u.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve wandeling langs het Zuidelijk en Noordelijk Eiland te Wintam -b- 13u30 Oud Sas, einde Kanaalweg, Wintam (Bornem) -l- Hendrik D'Hertefelt -e- 16u30.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve diavoordracht over onze Belgische orchideeën -b- 20 u Stedelijk Centrum, Heurnestraat, tegenover de Maalderijstraat, Heurne -l- Walter Van den Bussche 03/766 10 34 -e- 22u30 -m- inkom 50 F/persoon of 100 F/gezin.

Voorkempem. Beheerswerken in De Bonte Klepper: Maaien van biezen en afvoeren -b- 9u30 brug 8, baan Oostmalle-Rijkevorsel -l- Richard Vergaelen -e- tot werken gedaan zijn.

***Westland.** Natuureducatieve diavoordracht over de fauna en flora van Afrika -b- 20 u zaal Apzurt, Ieperstraat 16, Geluwe -l- Piet Commeyne -e- 24 u -info- Mario Hanssens 056/53 05 73.

***Wulp.** Natuureducatieve diavoordracht over onze inheemse zoogdieren -b- 20 u De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- Dick Clees -e- 22u45 -info- gratis toegang!

20

***Denderland.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland: Op zoek naar overwintersaars -b- 7 u Gedempte Dender, einde Noordlaan, Dendermonde -l- Wim D'Haeseleer en Peter D'Hondt -e- 17 u -m- verrekijker, telescoop, laarzen en picknick met warme drank -info- Herman Derder 053/80 01 10.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- 8u30 kerk van 't Kalf of 8u30 kerk van Melsele -l- Chris De Buyzer 03/775 34 18 -e- 17 u -m- warme kledij, laarzen, verrekijker, telescoop en picknick met drank.

***Mandelstreek.** Natuureducatieve dagtocht naar het Veerse Meer (NL) -b- 6u45 café-hotel Royal, Cegelstraat 9, Wolphaartsdijk (NL) -l- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 19 u -m- verrekijker en warme kledij.

***Ronse.** Natuureducatieve wandeling in de Bourgoyen-Ossemeersen te Gent -b- 14 u station van Ronse, Stationsstraat of 15 u onthaalcentrum De Grutto, Mahatma Ghandistraat, Gent -l- Walter Vandermeulen 055/21 32 22 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker, ev. telescoop en vogelgidsen.

***Turnhout.** Natuureducatieve knoppenwandeling in het Stadspark van Turnhout -b- 14 u sporthal aan het Stadspark, Stw. op Zevendonk, Turnhout -l- Louis Eysermans -e- 16u30.

***Waregem.** Natuureducatieve vogeltocht naar Schouwen-Duiveland (NL) -b- 6u50 Cultuurcentrum De Schakel, Waregem (boot van 8u20) -l- Filiep T'Jollyn 056/68 75 80 -e- 18u30 -m- warme excursiekledij, picknick met warme drank, guldens, verrekijker, telescoop en vogelgidsen.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in en om De Liereman -b- 9 u Kerkplein, Sint-Bavokerk, Oud-Turnhout of 9u15 landschapspark De Liereman, Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -l- Dirk Geysels 014/42 06 17 -e- 12 u -m- laarzen.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- 7 u Markt van Zottegem -l- Guy Eeckhout 09/360 36 74 -e- 17 u -m- laarzen verrekijker, telescoop, vogelgidsen, picknick, warme kledij en guldens -info- we nemen de overzetboot te Perckpolder om 8u30, we rijden met eigen wagens.

21

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Lichtaart -b- 9u30 Hotel De Residentie, Steenfortstraat 5, Lichtaart -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

24

***Brugge.** Natuureducatieve diavoordracht: "Een Afrikaans reisverslag" -b- 20 u Chalet Rethorica, langs Albert I-laan, naast gemeentehuis, Sint-Michiels (Brugge) -l- Marcel Pottier -e- 23 u.

25

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve diavoordracht over de Brechtse

Heide in vele facetten -b- 20 u café Trappisten, Antwerpsesteenweg 487, Westmalle -l- Frans Kerstens 03/383 19 40 -e- 22u30.

***Denderland.** Natuureducatieve diavoordracht over Gambia -b- 20 u zaal 't Capucientje, Capucienelaan, Aalst -l- Wim D'Haeseleer -e- 23 u -info- Herman Derder 053/80 01 10.

***Lier.** Natuureducatieve driedaagse van 25 tot 27 februari in de oostelijke Ardennen om vogels te kijken -b- vertrek 's avonds op 25 februari -l- Dave Dierckx -e- late namiddag op 27 februari -info- inschrijven door storting van 800 F/persoon op rekening 000-0606834-02 van Yves Peeters, Antwerpsestraat 120, Lier; richtprijs 1600 F/persoon en tot 10 jaar 1300 F/persoon; we rijden met eigen wagens.

***Meetjesland.** Natuureducatieve diavoordracht over libellen -b- 20 u Centrum voor Zelfstandige Ondernemers, Garenstraat 10, Eeklo -l- Geert De Knijf -e- 22u30.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve winteravond -b- 20 u Cultureel Centrum, Brandegems Ham 5, Merelbeke -l- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 -e- 22u30.

***Noorderkempem.** Natuureducatieve infoavond "Vogels in multimedia" -b- 20 u auditorium GITOK, Vogelzangstraat 8, Kalmthout -info- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 -e- 22u30 -m- inkom 100 F/persoon.

Zwalmvallei. 7e Lentemaaltijd -b- 11 u zaal Bevegemse Vijvers, Zwembadstraat 7, Zottegem -e- 14u30 -info- kaarten te bekomen voor 400 F/volwassenen en 250 F/kinderen bij de bestuursleden en medewerkers; dit etentje wordt georganiseerd ten bate van het "Reservatenfonds Zwalmvallei", met de opbrengst zullen we onze reservaten beheren en uitbreiden.

26

***Gent.** Natuureducatieve diavoordracht over de roofvogels van Europa -b- 20 u Dienstencentrum, Braemkasteelstraat 41, Gentbrugge -l- Guy Robbrecht -e- 22u30.

Groot-Haaltert. Eetfestijn -b- 11 u muzieklokaal Moed en Volharding, Borrekent 76, Denderhoutem -info- Axel Neuckermans 054/32 45 29 -e- 14u30.

Klein-Brabant. Beheerswerken in de Schorren van Branst -b- 13 u Oude Post, Benedenstraat, Branst-Bornem -l- Luc Peeters 03/899 15 88 -e- 17 u.

Land van Waas-Noord. Ledenavond met kaas en wijn met diavertoning over reis naar Zuid-Afrika -b- 19 u zaal Goukensberg, aan sporthal van De Klinge -e- 23 u -info- inschrijven door storting van 350 F op rekening 000-0105608-72 van afdeling Land van Waas-Noord.

Midden-Kempem. Ledenfeest: Feestmaal gevolgd door een quiz en een diavoordracht -b- Karolushof, Mol-Rauw -info- inschrijven bij Jan De Schepper 014/81 12 53.

's Heerenbosch. Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder -b- 9 u Galerij Salix, Dorpsplein, Vlassenbroek (Dendermonde) -info- Lieve Gielis 052/21 02 59 -e- 13 u -m- werkkledij, werkhandschoenen, laarzen, bijl en zaag.

27

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling in De Bonte Klepper, De Volharding en de Blak -b- 9 u kerk van Oostmalle -l- Richard Vergaelen -e- 12u30 -m- laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vogeltocht naar Goeree-Overflakkee (NL) -b- 7u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel, P. achter technische dienst -l- Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 -e- 19 u -m- verrekijker, telescoop, vogelgid, stevig schoeisel en picknick -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 7u45 aansluiten aan het einde van de ring, Leugenberg te Ekeren; inschrijven is noodzakelijk door storting van 475, 425 of 375 F op rekening 000-0178083-88 en dit voor 12 februari.

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in Het Zwin -b- 13u30 P. aan voorkant station van Brugge of 14u10 ingang Het Zwin -l- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 18u30 -m- verrekijker en vogelgidsen.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling naar de moerassen van Harchies -b- 9 u kerk van Pommeroeul, via E19, afrit 26 -l- Frank Van den Houte 02/270 84 37 -e- 12u30 -m- verrekijker, telescoop, laarzen en vogelgidsen.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve wandeling in Buggenum en Swalmen -b- 8 u gemeentehuis van Wellen -info- Yvon Princen 016/56 84 35 -e- 12 u.

28

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Averbode -b- 9u30 P. De Vijvers, Averbode -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

ZOOGDIEREN

Dubbelloof-Westerlo

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: Vesperzaal, abdij, Abdijstraat 40, Tongerlo

Op 14/01 en 21/01, telkens van 20 tot 23 u

Inschrijvingsgeld: 300 F/niet-leden en 200 F/leden

Info: Hortense Dupont : 014/54 54 83

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Dubbelloof-Westerlo

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Vesperzaal, abdij, Abdijstraat 40, Tongerlo

Op 18/02 en 25/02, telkens van 20 tot 23 u

Inschrijvingsgeld: 300 F/niet-leden en 200 F/leden

Info: Hortense Dupont : 014/54 54 83

Netevallei

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Wielewaalokaal, Leopoldlei 81, Hallaar

Op 25/02 en 03/03, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 11/03 en 18/03

- 11/03 : Spekstraat, Hallaar van 19 tot 22 u

- 18/03 : te Zemst van 10 tot 12 u

Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 300 F/leden

Info: Wilfried Wouters : 015/24 25 73

N.M.E. De Wielewaal vzw i.s.m. De Buizerd vzw

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Gemeenschap basisschool De Regenboog, J. Breydelstraat, Ingelmunster

Op 04/02 en 11/02, telkens van 19u30 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 05/03

- 05/03 : reservaat De Mandelhoek, Waterstraat, Ingelmunster

Inschrijvingsgeld: 500 F/niet-leden + onkosten syllabus en gratis voor leden De Buizerd + onkosten syllabus

Info: Hendrik Debeuf : 051/33 35 08 (werk) of Bart Maes : 051/30 09 51

VOGELS

Groot-Haaltert

Cursus "Braakbalpluizen"

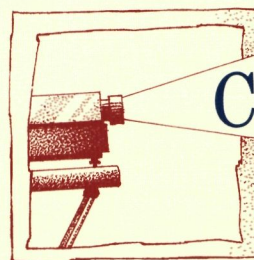
Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: buurthuis "Pollare", hoek Nekkersput en Hoogstraat, Pollare

Op 23 januari van 10 tot 17 u

Het tweede gedeelte van de cursus wordt op 10 december 2000 gegeven

Info: Axel Neuckermans : 054/32 45 29

CURSUS AANBOD

Scheldevallei+Vlaamse Ardennen

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

Theorie: Stedelijk Centrum, Heurnestraat, tegenover de Maalderijstraat, Heurne

Op 12/01 van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 12/02, 27/02 en 18/03

- 12/02 : kerk van Zingem, Kerkplein van 16 tot 19 u

- 27/02 : P. recreatiedomein Kluisbos, Polletsestraat, Ruijten van 16u30 tot 19u15

- 18/03 : kerk van Etikhove, Etikhoveplein van 19 tot 22 u

Inschrijvingsgeld: 50 F/persoon of 100 F/gezin

Info: Norbert Desmet : 055/38 96 72

Zemst

Cursus "Vogelgeluiden"

Waar en wanneer:

Theorie: 'd Oude School, Damstraat 49, Weerde

Op 11/02 van 20 u tot 22u45

Theorie: Gildezaal, Victor Servranckxstraat, achter de kerk, Elewijt

Op 10/03 van 20 u tot 22u45

Praktijk: Excursies op 19/02 en 18/03, telkens van 7 tot 10u30

- 19/02 : kerk van Weerde

- 18/03 : kerk van Weerde

Info: Jeanne Peeters : 015/61 20 86

ONGEWERVELDEN

Zwalmvallei

Cursus "Insecten"

Waar en wanneer:

Theorie: grote zaal van café Meileken, Stationsplein 9, Zottegem

Op 25/02 van 20 tot 23 u en op 26/02 van 9 tot 12 u

Inschrijvingsgeld: inschrijven door storting van 200 F op rekening 890-5440544-39 van afdeling Zwalmvallei met vermelding "Cursus insecten" en dit uiterlijk voor 20 februari.

Info: Koen Verhoeven : 09/362 50 38

TE KOOP GEVRAAGD

Tweedehands Telescoop. Prijs: ± 15.000 F

Katrijn Van Giel, tel. 03/384 15 94

TE KOOP

Optolyth Telescoop TBS 80 met 30x oculair. Als nieuw. 29.000 F.

Tele-zoom lens canon EF 75-300 mm met stabilizer, als nieuw, 24.000 F

Tel. 03/664 28 93

TE KOOP

Foto-uitrusting in perfecte staat. Vraagprijs: 53.000 F

Voor: Canon T90 Body + standaardlens 50 mm/1.8

Groothoeklens 28 mm/2.8

Telelens Novoflex (Duitse makelij) 600 mm/8 (compleet met handgripscherpstelling)

Inlichtingen op GSM 0496/57 98 35

De Wielewaal in de Wetstraat

JOS GYSELS,
BELEIDSMEDEWERKER

MINA-RAAD VRAAGT OPMAAK GROENE WENSELIJKHEIDSKAART

De gewestelijke MiNa-raad heeft een brief gestuurd naar minister Dua, bevoegd voor leefmilieu, en Van Mechelen, bevoegd voor ruimtelijke ordening, met het verzoek om binnen zes maanden een groene wenselijkheidskaart van Vlaanderen te laten samenstellen. Deze kaart, een soort geactualiseerde Groene Hoofdstructuur, moet dienen om groene gewestplanwijzigingen voor te stellen en als hulpmiddel bij het opmaken van provinciale en gemeentelijke structuurplannen. De strikte voorwaarde is dat de ruimtelijke afweging tussen de functies natuur, landbouw en bos de timing van het natuurdecreet voor de afbakening van het GEN, GENO en IVON niet in het gedrang mag brengen.

PLATTELANDBELEID

In de kader van het vernieuwd Europees landbouwbeleid, moet de Vlaamse regering een plan voor plattelandsbeleid opstellen. Beheersovereenkomst is daarin het nieuwe toverwoord. De Wielewaal is niet gekant tegen beheersovereenkomsten, als ze tenminste selectief worden toegepast en de vergoedingen in functie staan van het resultaat. Er moet immers zorgvuldig omgesprongen worden met de beperkte middelen die voor natuur beschikbaar zijn. Beheersovereenkomsten moeten een duidelijk en controlebaar natuurrendement hebben en kaders in het natuurbeleid.

MINISTER PLANT BOOM IN WIELEWAALRESERVAAT

Op 19 november 1999 was minister van leefmilieu Vera Dua in Turnhout om een boom te planten in het Wielewaalreservaat Frans Segersreservaat. De Wielewaal maakte van de gelegenheid gebruik om de minister uit te nodigen voor de opening van het bezoekerscentrum van De Liereman. Tegelijk werd aan de minister gevraagd om dringend uitvoering te geven aan artikel 53 van het natuurdecreet over de subsidiëring van natuureducatieve centra.

BOS IS OOK NATUUR ? ANTWOORD VAN DE BOSBOUWERS

In de vorige Wielewaal schetsten we een positief beeld van de nieuwe bosbouwwetgeving. De bosbouwers hebben daarop prompt gereageerd. Volgens het Syndicaat van Boseigenaars en Houtproducenten in Vlaanderen zijn de privé-bossen niet open voor het publiek zolang er geen uitvoeringsbesluit is om ze te kunnen afsluiten. Ook verzet genoemde vereniging zich tegen een in hoofdzaak op natuur gericht beheer van de bossen gelegen in het Vlaams Ecologisch Netwerk.

MAP2 IS NIET BETER DAN MAP1

De minister wil het parlement vragen om MAP2 nu reeds in voege laten treden. Ze legt de vernietigende adviezen van de Europese commissie naast zich neer. Ook een nieuw wetenschappelijk rapport, waaruit blijkt dat de controle op het veld (de zgn. nitraatresiduwaarde) onbetrouwbaar is, wordt genegeerd. De milieubeweging heeft de regering gevraagd om onmiddellijk een nieuw MAP te maken dat nu eindelijk eens zekerheid biedt aan de landbouwers én de natuur.

SPANJE "ANDERS". Natuur, cultuur en rust.

Op 70 km van de historische stad Salamanca (Culturele Hoofdstad van Europa in 2002), in de Sierra de Francia, duren de middeleeuwen nog even voort. Niettemin is er even buiten het achterlijkste maar tevens mooiste dorp van dat gebied een kleine internationale camping waar eigentijds en comfortabel gekampeerd kan worden.

CAMPING "EL BURRO BLANCO"

Het gebied, gezegend met een uiterst aangenaam micro-klimaat, m.n. in voor- en najaar, en nog nauwelijks door het toerisme ontdekt, is gemaakt om te wandelen en/of mountainbiken en van het landschap én de OVERVLOED VAN PLANTEN, VOGELS EN VLINDERS te genieten.

- een prachtig, lommerrijk terrein
- 35.000 m2 met slechts 70 haringvriendelijke percelen
- géén disco, laag geluidsniveau
- vogellijst op aanvraag

Voor info/reservering, schrijf: "EL BURRO BLANCO"

Miranda del Castañar, 37660 (Salamanca), Spanje

Of bel/fax 0034 923 161100 - E-mail: elbb@cempresarial.com

Vogeleiland Texel

Appartementen "Waddenzicht" nabij het rotganzenreservaat "Zeebrug" en het broedgebied "De Schorren". Internationaal trefpunt voor natuur- en vogelliefhebbers.

Voor informatie vraag onze folder "Texel, een Vogelparadijs".

Tel. 0031-222318853, fax 0031-222318050

WWW.WADDENZICHT.NL

Nationale Werkgroep Botanie sluit de 20ste eeuw af^(*)

** N.v.d.r.: Wetenschappelijk gezien eindigt de 20ste eeuw op 31 december 2000.*

Chris De Caluwé mocht de spits afbijten van dit laatste plantenseizoen van de 20ste eeuw. Op 17 april verwelkomde ze 15 deelnemers in Sint-Genesius-Rode. Vlak bij het centrum van de gemeente werden we al onmiddellijk overrompeld door een brok puur natuur: een stukje parkachtig bos met ettelijke tientallen Witte rapunzel, Bosrank, Muurhavikskruid, Boszegge en Keverorchis. Maar onze plantenvreugde kon niet op, want daarna volgden nog een pracht van een holle weg met Brede stekelvaren, Dubbelloof en Eikvaren, en als hét van hét enkele moerassige beekdalletjes met hoge pollen Pluimzegge, hele velden Moeras- en Scherpe zegge, Bosbies, Moesdistel, Slanke sleutelbloem en andere moerasjuweeltjes. Bosveldkers, Bittere veldkers en Kleine veldkers konden prima vergeleken worden. In een iets dro-

Soms is het nodig er meerdere boeken bij te halen

(Foto: D. Vansteenvoort)

ger bos konden we Schaduwkruid in alle formaten leren herkennen. Chris gaf een sterk staaltje vegetatief herkennen van Rapunzelklokje ten beste.

Het geslacht ereprijs werd 10 maal aangestreept met Akker-, Veld-, Draad-, Klimop- (beide ondersoorten), Mannetjes-, Tijn-, Gewone, Grote ereprijs en Beekpunge. Onze kilometerlange omzwervingen door deze km2 (sommigen hadden de indruk dat we tot 10 km² afgebeend hadden) leverden ons een zeer rijke oogst van 256 soorten op ons lijstje op.

Samen met Boudewijn Declerck trokken 18 botanisten op 1 mei naar Amnines om er de Aisnevallei te verkennen. Beboste heuvels, bronbeekjes, de Aisne zelf en een toeristisch tramlijntje gaven aanleiding tot een gevarieerde plantenoogst en leerrijke discussies. Een greep uit de lijst: Geelgroene vrouwenmantel, Klein heksenkruid, Bittere veldkers, Slanke zegge, Bosrank, Herfsttijloos, Slangenkruid, Amandelwolfsmelk, Stinkend nieskruid, Fraai hertshooi, Witte veldbies, Witte rapunzel, Blaassilene. Dank zij de zoogdierenkennis van Koen Verhoeven leerden we ook wat een dasenlatrine is.

Het is stilaan een gevestigde traditie geworden: van 21 tot 24 mei trokken 16

Het woord "bermtoerist" hoeft niet altijd die negatieve bijklank te hebben

(Foto: D. Vansteenvoort)

botanisten op Plantenstudiekamp, ditmaal vanuit de Abbaye Claire Fontaine o.l.v. André Van den Bergh. Vanuit het unieke kader van de abdij (waar we 's avonds konden genieten van nestbouwende Huiswaluwen, Grote gele kwik, Waterspreeuw, Kuifmees, Zwarte specht,...) verkenden we 3 kilometerhokken in de buurt. De 'buit' aan planten was overweldigend met als uitschieters Mansoor, Wit hoefblad, Torenkruid, Boswalstro, Knikkend parelgras, Schaafstro, Vogelnestje, Kleine valeriaan, Gegroefde veldsla, Brede orchis, Karwijselie, Karwij, Water- en Oostelijk kruiskruid, Gevlekt havikskruid, Kluwenklokje, Moeslook en Blaasvossenstaart. En dan vermelden we – om de lijst niet nodeloos langer te maken - de 'gewonere' soorten zoals Blauwe rapunzel, Eenbes, Bevertjes, Kleine ratelaar en vele andere nog niet. Zeer leerrijk waren de determinaties van liefst 17 zeggesoorten met als voornaamste Bleke, Pluim-, IJle berm-, Blaas-, Blauwe en Zwarte zegge.

Op 5 juni zaten we opnieuw in Vlaanderen, in Eeklo, waar Chris Bruggeman 14 deelnemers begeleidde. Hoewel we vooraf gedacht hadden dat we best 2 kilometerhokken zouden verkennen – die streek is zo arm aan planten! (zo beweren de "autochtonen" toch) – hebben we slechts één hok gedaan en vonden we niet minder dan 273 wilde soorten (en een vijftal recent aangeplante boom- en struiksoorten). Uiteraard kwamen vooral de soorten van de lichte zandgronden aan de beurt: Liggende klaver, Vogelpootje, Hazenpootje, Muizenootje, Rankende helm-

Zelfs tijdens de lunchpauzes wordt verder gedetermineerd

(Foto: D. Vansteenvoort)

bloem, Reukgras,... Hoogtepunt was de vondst van enkele tientallen Grote bremraap tussen enkele bremstruiken. Tijdens een "tactisch" ommetje in een aanliggend hok konden we genieten van een veldje Rietorchis en konden we meteen constateren dat het gebruik van de sleutel in de flora voor dit geslacht niet zo gemakkelijk is. Ook plezierig was de vondst van (duidelijk uitgezaaide en verwilderende) Serradella en Phacelia op een braak akkertje. Op een maïsveld toonde Ward zijn uitgesproken talenten als kenner van zaailingen van Welriekende ganzenvoet en Doornappel.

Nelly Van Aerschot bracht ons op 19 juni naar de vallei van de Grote Nete in

Westmeerbeek. Mits enkele tactische verplaatsingen konden de 12 deelnemers toch een groot deel van dit door de Nete doorsneden hok inventariseren. In een kasteelpark kwamen Dal-kruid, Groot heksenkruid, Lelietje-vandalen, Vogelkers en Rhododendron op de lijst. In een verlandend vijvertje aldaar vonden we ook Smal tandzaad. Langs de Netedijken zorgden Rapunzelklokje, Margriet, Rechte ganzerik, Wilde bertram en Poelruit voor de afwisseling.

In het Netewater groeide overvloedig Schedefonteinkruid en vonden we de drie bladvormen van Pijlkruid. Een kiezeweggetje tracteerde ons op Eenjarige hardbloem, Bosdroogbloem en Ro-

De determinaties worden aandachtig gevolgd

(Foto: C. De Caluwé)

Oude muren zijn een geliefkoosd studieobject

de schijnsprurrie. En Annie tracteerde iedereen op een verfrissend ijsje!!!

Op 3 juli waren 8 leden van de werkgroep in de polders van Bazel op uitnodiging van Dré Jacobs. Karel vertoefde in Zambia, zodat André Van den Bergh streper van dienst was. In de voormiddag stonden de brakwaterschorren – met veel Heen – en de Scheldedijk op het programma. Vegetatief leek Zulte niet zo eenvoudig te determineren en de twijfel tussen Platte of Zilte rus zorgde voor het raadplegen van alle voorhanden zijnde flora's. In de namiddag nam een exemplaar van Platte rus mét vruchten meteen alle twijfel weg. Talrijke roze bloeiwijzen van Zwanebloemen tooiden een dijkgracht en langs een binnendijk ontdekten we een sterk misvormde Hanepoot (overdreven bemesting!!!), die aanvankelijk tot een foutieve determinatie voerde. Na de middag kwam de polder aan de beurt. Langs een met baksteen verharde veldweg vonden we enkele exemplaren van het Klein glaskruid. De vochtig gedeelten van het kilometerhok stonden borg voor een behoorlijk aantal zegges: Moeras-, Oever-, Pluim-, Valse vos-, Ruige, Scherpe en Gewone bermzegge. Met een totaal van 217 soorten werd deze streeptocht afgesloten.

Hedy Lecomte lokte op 7 augustus 10 deelnemers naar Nieuwpoort. Hoewel de aanhoudende droogte in juli en het ondeskundig maaibeheer ongunstige factoren waren kwamen toch opnieuw 217 soorten op de lijst, mede door het vistantent van Ward waardoor nogal wat

Kwetsbare biotopen worden met de nodige omzichtigheid betreden

(Foto: C. De Caluwé)

waterplanten zoals *Zannichellia pedicellata*, Schedefonteinkruid, Punkkroos en Fijne waterranonkel letterlijk opgevist werden. Ook Zwanebloem, Middelste waterweegbree, Selderij en Groot moerasscherm dankten we aan de vele grachtjes. De ruderales hoekjes te wijten aan grondwerken en bouwactiviteiten zorgden voor enkele adventieven zoals Roedetoots, Doornappel en *Chenopodium dessicatum*. Opnieuw dankzij Ward werden nogal wat kruisbloemigen relatief gemakkelijk op naam gebracht, met name Witte, Grijs en Zwarte mosterd, Herik en Knopherik.

Op 21 augustus trokken 15 werkgroepsleden naar Leerbeek. Ze werden er wegwijz gemaakt door Luc Allemeersch. Ze inventariseerden de Kesterberg, een zandige getuigenheuvel in het lemige Pajottenland. Het betrof een hok zonder water. De meest typische soort voor dit milieu was de Echte guldenroede. Merkwaardige vondsten waren Liggend hertshooi en Kleine majer op het kerkhof, een exemplaar van Vertakte leeuwentand met nagenoeg ongetande bladen en (in augustus nog!) Speenkruid, waarvan de speentjes door erosie in een holle weg bloot gekomen waren. Een muntsoort

(Foto: C. De Caluwé)

Kerkhoven zijn een geliefd biotoop bij onze botanisten

(Foto: C. De Caluwé)

bleef na een kwartier gezamenlijk zoekwerk in de boeken toch nog ongedetermineerd achter. Een naalddaar bleek na enige discussie en determinatie de Roodgroene naalddaar te zijn.

04/09 Plantenstudiedag langs de Maas in Bouvignes-s-Meuse. G. André Van den Bergh. Dln.15.

Een uiterst gevarieerde vierkante kilometer met muren, bosranden, 2 ruïnes van kastelen, rotsen, een kleine steengroef, de Maasoever en braakliggende akkers leverde 307 soorten op met als uitschieters Rozetsteenkens, Hertswortel, Engbloem, Wimperparelgras, Blauwe sla, Palmboompje, Vingerzegge, Geel vingerhoedskruid, Wege-

doorn, Muurbloem, Rapunzel- en Prachtklokje, Spiesleeuwebek en Blauwgras. Genoeg dus om de meest veeleisende plantenfanaat gelukkig te maken.

Op verzoek van FLO.WER – en ook omdat Karel De Waele niets liever doet – gingen 13 werkgroepsleden op 18 september “zwarte gaten witwassen” langs de kanaaloevers in het Meetjesland rond Adegem. 's Voormiddags werd de groep opgesplitst in 4 groepjes en 's namiddags in 3, die elk een km² verkenden. De strepers van dienst waren Karel, André, Jean en Wouter. Zodoende werden opnieuw 2 zwarte gaten witgewassen. Hoewel de verwachtingen niet hoog lagen werden

toch enkele aangename vondsten genoteerd: Ruige anjer, Hazenpootje, Voggelpootje, Bosdroogbloem, Grote waterterpe, Kransnaalddaar en de sterk erop gelijkende *Setaria verticilliformis*, Muizenootje,...

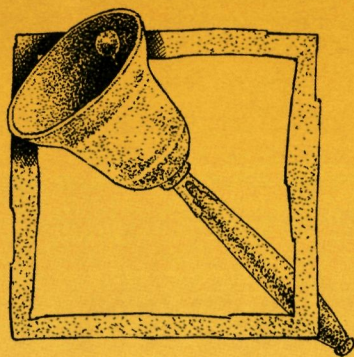
Op voorstel van René Maes verkenden we op 2 oktober o.a. voor de tweede maal (de vorige keer was meer dan 10 jaar geleden) een kilometerhok in de schorren en polders van Oude Doel. Hoewel het aantal gevonden soorten niet zo hoog was (in dergelijke soortenarme biotopen en met 2 kilometerhokken die voor meer dan de helft bestaan uit Scheldewater was dat te verwachten), toch waren de 15 deelnemers tevreden. Je ziet immers niet alle dagen Echt lepelblad, Zeekraal, Zulte, Schorrezoutgras, Melkkruid, Heen, Zilte schijnspurrie, Zilte rus, Gewoon kweldergras en Engels slijkgras, allemaal planten typisch voor schorren en slikken. Voeg daarbij nog Gevlekte rupsklaver, Kattedoorn en Dubbelkelk op de dijk, Groot akkerscherm in de polder en Tongvaren en Bosrank op de rotsige dijkbeschoeiing, en je begrijpt waarom iedereen zo enthousiast was over dit bezoek aan deze 2 stukjes kilometerhok aan de Nederlandse grens.

We besloten ons plantenseizoen op 16 oktober in Burcht en Hoboken, waar Dré Jacobs 14 werkgroepsleden mocht rondleiden. In het kilometerhok met enerzijds de Scheldedijk en -oevers en anderzijds een mozaiek van industrie-terreinen, weinig gebruikte en oude spoorbanen en braakliggende lappen grond waar Duinriet de vrije loop kreeg, is het niet te verwonderen dat we nogal wat adventieven vonden: Hemelboom, Witte amarant, Zomerbitterling, Rozetsteenkens, Fraai duizendguldenkruid, Bosrank, Groot warkruid, Klein en Straatliefdesgras, Heksenmelk, Bleekgele droogbloem, Klein springzaad, Platte rus, Sikkelsklaver, Kruidvlier, Draadgierst en Bont kroonkruid vormen slechts een greep uit de meer dan 250 gevonden soorten. Tijdens de aansluitende vergadering, waar de kalender 2000 opgesteld werd, nam Karel De Waele afscheid als “officieel voorzitter” van de Werkgroep Botanie (hij zet figuurlijk een stapje opzij, maar het zou ons niet verwonderen mocht hij in 2000 toch weer op bijna elke excursie present zijn om, o zo gretig de streeplijst te hanteren!). Zijn “officiële” taak wordt nu overgenomen door André Van den Bergh.

Torencruid *Arabis globia*

(Foto: D. Vansteenvoort)

GOED OM TE WETEN

LIMBURGSE KOEPSEL VOOR NATUURSTUDIE ORGANISEERT NEGENDE CONTACTDAG

Op zaterdag 15 januari 2000 organiseert de Limburgse Koepel voor Natuurstudie (LIKONA) zijn jaarlijkse contactdag in het Limburgs Universitair centrum in Diepenbeek. LIKONA is het samenwerkingsverband van een aantal werkgroepen die actief zijn op het vlak van bescherming van bedreigde planten- en diersoorten. Zij inventariseren, brengen veldgegevens samen en voeren acties. Het is de bedoeling op deze contactdagen alle mensen die de Limburgse natuur onderzoeken, of hierin geïnteresseerd zijn, samen te brengen en kennis te laten maken met recent natuuronderzoek in Limburg.

Vanaf 8.45 uur is iedereen welkom in het LUC, Universitaire Campus, gebouw D in Diepenbeek. Na de plenaire zitting die start om 9.15 uur en waar het verloop van de dag wordt toegelicht, krijgen een aantal sprekers de gelegenheid om kort, maximum 5 minuutjes, een interessant aspect van een onderzoek voor te stellen. Daarna, vanaf 10.30 uur, vergaderen alle werkgroepen. Tijdens de middagpauze zijn er de boeken- en informatiestands en is er gelegenheid om interessante contacten te leggen.

In de namiddag worden dan de langere voordrachten gegeven over wetenschappelijk onderzoek in Limburg. Jorg Lambrichts zal het hebben over de belangrijke natuurwaarde van autostradebermen in onze provincie, terwijl Hubert Lehaen 40 jaar vogelobservatie in het Hageven zal bespreken. Koen Van den

Berghe schetst de toestand van de Lynx in Limburg, en Prof. Pierre Vermeersch geeft een toelichting over de vondsten van de Neanderthaler in Limburg. Marc Janssen onderzocht of de Red-backspider hier kan overleven. N.C.M. Maes vraagt zich af hoe inheems onze bomen en struiken wel zijn.

Alle LIKONA-leden, maar ook alle overige geïnteresseerden, worden uitgenodigd om deel te nemen. Deze uitnodi-

ging geldt uiteraard ook buiten de provinciegrenzen. De deelname is gratis, maar inschrijven is noodzakelijk.

Voor inlichtingen en inschrijvingen kan men tijdens de kantooruren terecht:

LIKONA-secretariaat, Het Groene Huis, domein Bokrijk, 3600 Genk,
Tel. (011) 26 54 62, fax (011) 26 54 55,
e-mail: likona@limburg.be
internet: <http://www.limburg.be/likona/>

VOGELWAARNEMINGEN IN FRANKRIJK

Natuurstudie, -beleving en -behoud kennen geen grenzen. Eerder verscheen in dit tijdschrift een oproep om bijzondere waarnemingen, gedaan in Frankrijk, in te zenden. We mogen fier zijn over de resultaten: De Wielewaal is in Frankrijk geen onbekende meer. Een greep uit de geboekte resultaten... Voor de Office National des Forêts werd het voorkomen van Middelste bonte specht in het woud van Rambouillet een feit, dankzij de observatie van een broedgeval door twee Brugse Wielewalers. De aanwezigheid van Kleine torenvalk in de Aude (Pyreneeën) werd bevestigd door een Wielewaler uit Bonheiden. Verscheidene waarnemingen werden gepubliceerd in de officiële Franse tijdschriften en andere observaties liggen voor ter homologatie.

De Ligue pour la Protection des Oiseaux en tal van plaatselijke ornithologische verenigingen en tijdschriften kijken gretig uit naar uw gegevens. Al naar gelang de streek zal ik uw informatie doorsturen naar de gepaste antenne van de LPO (Ligue pour la Protection des Oiseaux) of een regionale werkgroep, die de gegevens bundelen.

Ik houd u nauwlettend op de hoogte van het resultaat. Vergeet niet uw naam, adres, soort, plaats en datum van de waarneming te vermelden. Gebruik bij voorkeur de homologatieformulieren van het BAHC.

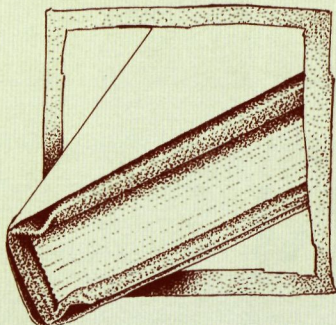
Veel succes!

Walter Belis, Hoverheide 51,
2540 HOVE, Tel/Fax. (03) 455 12 38

advertentie

Vogel- en natuurreizen

In kleine groepen, onder deskundige begeleiding van Nederlandse en lokale gidsen. In 2000 naar Polen, Estland, Wit-Rusland, Hongarije, Roemenië, Slowakije, Spanje, Griekenland, Cyprus, Turkije, Italië, Marokko, Israël, Jordanië, Duitsland, Zweden, India en Canada. Vertrek vanaf Brussel mogelijk. Interesse? Brochure bij Eco Tourist Services, Reeweg 1, 8381 Vledder (NL), tel. 0031 383519 www.ecotourist.demon.nl

boekbesprekingen

MULLARNEY K. e.a., *Le guide Ornitho*, Lausanne, Delachaux et Niestlé, 1999, 400 blz., 179 FFR (+ 1300 BEF).

Lars Svensson, Peter J. Grant en Killian Mullarney liggen aan de basis van deze vogelgids. Het vroegtijdig overlijden van Grant in 1990 betekende een zwaar verlies voor het tekstgedeelte. Al dra kwam men tot de vaststelling dat één illustrator ontoereikend was en men nam Dan Zetterström in het groepje op. Het trio werd een kwartet, bijgestaan door de Amerikaanse tekenaar L. McQueen voor enkele tekeningen. Nu bekijken we het resultaat van 15 jaar noeste arbeid.

Van bij het begin werd het aantal pagina's bepaald op 400. Men wilde een handige veldgids maken. Daarom zijn de afbeeldingen en de verspreidingskaarten wat kleiner dan in sommige andere gidsen. Dit doet echter geen afbreuk aan de kwaliteit, integendeel. Maar de uitzonderingen bevestigen de regel en indien je de fel gekleurde Velduil van p. 213 waarneemt kan je best de raad van de G.O.N. (Groupe Ornithologique du Nord) volgen en je verrekijker ruilen. De kaartjes zijn over 't algemeen zeer precies ingekleurd met vermelding van de trekroutes. De teksten, zijn helder, zakelijk en wetenschappelijk. Anatomische details zijn op eenzelfde schaal weergegeven, juvenielen en geslachtsrijpe mannetjes worden steeds in dezelfde volgorde getoond.

Deze nieuwe vogelgids is geen directe concurrent van Peterson of Jonsson, het is eerder een aanvulling, waarbij de auteurs de werkwijze en de filosofie van Beaman en Madge (*The Handbook of Bird Identification for Europe and the Western Palearctic*) hebben gevolgd, zij het dan in een vereenvoudigde en uitgedunde versie. "Ornitho" is nu eenmaal een veldgids, Beaman en Madge laat u thuis op uw boekenrek staan.

De soorten worden in verschillende kleden en kalenderjaren afgebeeld. Niet alle ondersoorten worden systematisch besproken en/of afgebeeld. Hier duikt duidelijk een persoonlijke keuze van de auteurs op, wat begrijpelijk is. Boeiende gevallen van hybriden worden geïllustreerd en de "pijltes" uit Peterson werden vervangen door de "streepjes" uit de Easy-vogelgids van Hayman en Hume. Bij elk pijltje hoort ook een samenvattende commentaar, die soms in precisiesheid tekortschiet. Bij de stuit van *Carduelis hornemanni* (Witsluitbarmsijs) lezen we: "croupion blanc sans stries souvent de la valeur d'un morceau de sucre". Met deze poëtische omschrijving bedoelt men wellicht "ter grootte van een suikerklorntje".

In de Franse bewerking staat de status van elke soort in Frankrijk vermeld. Wat het habitat betreft van soorten die in velerlei gebieden voorkomen, werd geopteerd voor onze omgeving.

Zeldzame, zeer zeldzame dwaalgasten alsook uitgezette en ontsnapte soorten worden achteraan, eerder summier, behandeld. Waarom het Kalkoen wel in de lijst prijkt en Zwarte zwaan werd geweerd, blijft ons een raadsel.

Deze nieuwe veldgids van de vogels van het West-Palearctisch gebied - al laat de titel ons in het ongewisse - is een toemaatje bij de bestaande gidsen en tegelijkertijd een "Beaman en Madge" in pocketformaat. Geen overbodige luxe voor een veldornitholoog en een praktisch naslagwerk ter voorbereiding van een uitstap of bij het nachecken van uw waarnemingen.

Het boek is echter niet volmaakt en bevat enkele (ontoelaatbare) onnauwkeurigheden of fouten. Een beknopte bloemlezing:

Sula leucogaster, Bruine gent: wordt correct als Fou brun vermeld bij het verspreidingskaartje terwijl in de tekst Fou à ventre blanc staat. Het gaat om dezelfde soort maar Fou à ventre blanc is niet de gebruikelijke vertaling.

Bij Kleine zwaan, Tristrans spreeuw en Pallas' rietgors verloor men uit het oog dat Bewick, Tristram en Pallas eigennamen zijn.

Foutjes van deze aard slaan meestal uitsluitend terug op de naamvermelding bij de verspreidingskaarten. Maar ook over deze laatste is al discussie ontstaan. Grote zilverreiger komt veel noordelijker (o.a. La Brenne, Grand Lieu en België) voor dan aangeduid op het kaartje en de trekroute van Zwarte ooievaar via Gibraltar staat niet afgebeeld. Gérard Jadoul zal hier niet gelukkig om zijn (*Aves Contact*, 35 (2) '99), alle van een zendertje voorziene ooievaars bereikten via Gibraltar het Afrikaanse continent.

Hier en daar duikt een zefoutje op maar we stellen ook originele naamgevingen vast. Goudsnip (*Rostratula benghalensis*) wordt Rostratule du Bengale vertaald terwijl Rhynchée peinte de gebruikelijke naam is.

Soms is de commentaar bij de illustraties onduidelijk of te laks. Zo vernemen we dat de Ekster haar nest maakt met takjes, "nid fait de branchettes" (p. 331) en de Bruine visuil heeft geen onbevederde poten maar wel een kale borst ("torsos nues" i.p.v. "tarses nues").

Sommige vogels lijken recht uit de prehistorie te komen, de lengte van de Kroeskoppelikaan varieert van "L. 160 - 1830 cm". Er staat wel bij "cou très long". Moeten we dit letterlijk interpreteren? Terwijl de Roerdomp angstvallig krimpt "L. 69 - 31 cm". Misschien een gevolg van zijn schuwheid?

Wie een min of meer volledige lijst van onjuistheden en correcties wil nalezen, kan terecht op volgende website <http://club.euro-net.be/ornitho.famenne/erreurs.htm>. We zijn het taalkundig niet eens met alle opmerkingen. Océanite cul-blanc (p. 24) - wat trouwens correct zou zijn, maar er niet staat - verbeteren tot Océanite culblanc - wat er wel staat - is geen verbetering. De commentatoren zouden beter de opmerkingen van Paul Géroutet, vermeld in de inleiding op Peterson R.T., *Guide des Oiseaux de France et d'Europe* (1993), p. 9, eens herlezen. Op een hoofdletter staat geen accent: Erismature is dus correct al zijn Mullarney e.a. niet consequent.

De talrijke samenstellers van deze kritische opmerkingen, die het onderling zelf niet altijd eens zijn, hebben nog enkele foutjes over het hoofd gezien. Bij de dwaalgasten lezen we o.a. *Rhynchopus flavirostris* (Afrikaanse schaarbek), *Calandrella aculirostris* (Tibetaanse leeuwerik) en *Toxodroma rufum* (Rosse spotlijster) i.p.v. *Rhynchops flavirostris*, *Calandrella acutirostris* en *Toxostoma rufum*.

Wie fouten signaleert moet opletten er zelf geen te maken: Geelpootmeeuw vertalen we nog steeds Goéland leucophée en niet leucohée...

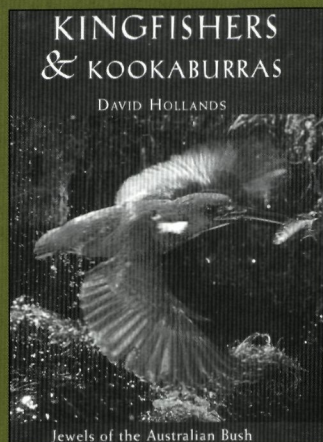
Anderzijds brengt deze gids eindelijk wat opheldering en duidelijkheid binnen de Slangenhalvogels. *Anhinga rufa* wordt logischerwijze "Anhinga d'Afrique" vertaald en niet meer "Anhinga roux". Waardoor deze soort zich ondubbelzinnig onderscheidt van de Indische Slangenhalvogel *Anhinga melanogaster*, wat door sommige auteurs vertaald wordt als "Anhinga roux"... Maar dit is misschien maar een detail.

Hopelijk bevat de Engelstalige versie (Collins Bird Guide, London, Harper-Collins, 1999, 1500 F) minder foutjes en verschijnt er binnenkort een Nederlandstalige versie.

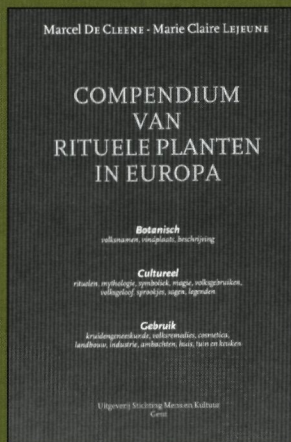
Berg uw Jonsson en/of Peterson nog niet definitief op en haal in geval van twijfel Harris erbij. Al bij al is deze nieuwe ornithologische gids toch een aanwinst. In een poging tot volledigheid hebben de auteurs een compromis gezocht en het resultaat mag er zijn.

Met oprechte dank aan Peter Crokaerts die mij op de hoogte bracht van hogervermelde website.

Walter Belis

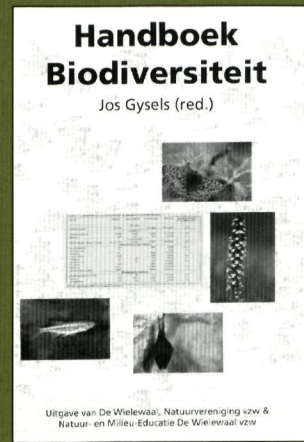
1.350,-

3.850,-

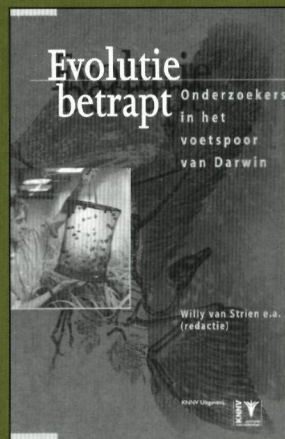
1.295,-

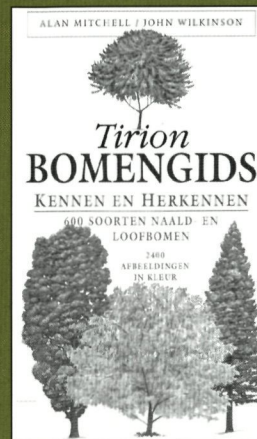
690,-

495,-

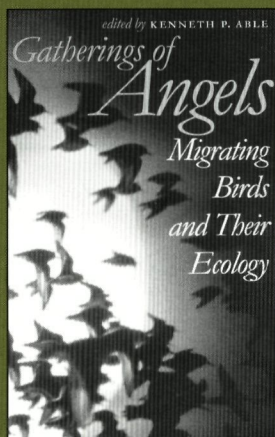

975,-

795,-

NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

1.550,-

675,-

6.649,- (5-delig)

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

**De beste wijze om het nieuwe jaar in te zetten
is een lidmaatschap van De Wielewaal.**

**Je kan er maar beter zo vroeg mogelijk opnieuw bij zijn.
Meer dan ooit heeft de natuur in Vlaanderen jouw steun nodig.**

Wij rekenen op u.